Fig. 1. Kirken set fra nordøst. Foto Mogens Vedsø 2008. – *Nordostansicht der Kirche.*

MØBORG KIRKE

SKODBORG HERRED

Sognenavnet (»Møthburgh«), der i en eftermiddelalderlig tradition sættes i forbindelse med et sagn om to møer (jf. ndf.), forekommer o. 1350 i Ribe Oldemoder, hvor kirken ansættes til 4 skilling sølv,[1] men nævnes tilsyneladende allerede 1297 i forbindelse med en sjælegave.[2] Nabosognet Nees var i øvrigt fra middelalderen knyttet til Møborg i et *anneksforhold,* som endnu består i dag. Således overlod Ribebispen Ivar Munk 1511 sognepræsten i Møborg, Oluf Christiernsen, et jordstykke, som fra gammel tid var givet til »Meskircki« (dvs. Nees Kirke), til afholdelse af udgifter til vin og oblater – en disposition, som stadfæstedes 1537 og 1542.[3] 1547 fik sognepræsten desuden tilladelse til at holde en kapellan i Nees, muligvis som en konsekvens af den besværlige transportvej mellem de to kirker.[4] 1635 modtog den daværende præst i Møborg, hr. Christen (Nielsen), i øvrigt retten for sig selv og sine efterfølgere til at nyde herligheden af anneks præstegården i Nees, som han hidtil ikke havde haft nogen indtægt af.[5] Til præsteembedet i begge kirker hørte tillige en ældre stiftelse (»af urgammel Tid«) til finansiering af fredagsprædikenerne fra Allehelgen til fasten. Stiftelsen, der var materialiseret i otte køer, tillagt præstegården, fornyedes 1696 af Karen Christensdatter, enke efter sognepræst Jens Mortensen (jf. s. 976), som »et fast og uryggeligt Inventarium til Møeborg Præstegaard, og dens rette Besiddere Sogne-Præster til Møeborg og Nees Meenigheder, saa længe Verden staaer ...«.[6]

Kirkens forbindelse til sognets hovedgård, Nørre Holmgård (Holmgård), bevidnes af en række inventargaver og af begravelserne for gårdens ejere gennem flere generationer, tidligst Malte Juel (†1508) og hans hustru, Marine (Maren) Pedersdatter Bomøve Lange (Munk) (†o. 1515, s. 971). 1632 opbevaredes desuden to forseglede brevkister med gårdens ejendomsbreve i

kirken (jf. s. 967).[7] En række af Nørre Holmgårds ejere fungerede i øvrigt som kirkeværger.[8]

1686 solgtes kirken af kronen til admiral Christian Bielke til Torstedlund (Årestrup Sogn, Ålborg Amt).[9] Via forskellige mellemled erhvervedes Møborg Kirke dog 1691 af Sophie Gyldenstierne (†1730) på Nørre Holmgård.[10] Hermed genoptoges den gamle tilknytning til gården, og denne videreførtes under slægten de Linde (til 1754) og senere skiftende ejere indtil 1808, da afhændelsen af tienderne til sognemændene begyndte.[11] Endnu 1809 tilhørte kirken dog Nørre Holmgårds ejere og sognefolket i fællesskab, mens kongen havde kaldsretten.[12] Kirken overgik til selveje 1929.[13]

Sagn. Sognets navn har givet anledning til forskellige sagndannelser. Ifølge præsteindberetningen fra 1766 skulle to møer eller jomfruer være begravet i to høje på området (»Møehøje«).[14] Andre hævdede, at kirken sammen med Mejrup og Måbjerg kirker (Hjerm Hrd.), der alle havde ensdannede, runde og spidse tårne(!), var opført af tre søstre – alle møer, der lå begravet på Mejrup Kirkegård sammen med en stor skat. Møborg Kirke skulle oprindelig have ligget på højdedraget Bavnehøj øst for kirken, hvorfra der kunne tælles udsigt til nogle og tyve kirker, men under arbejdet med kirkens opførelse blev alt, hvad der var bygget om dagen, revet ned om natten. Den nuværende placering bestemtes, da et par stude blev spændt for en stor sten, og hvor de skiltes, kom kirken til at ligge.[15]

Kirken ligger i den sydlige del af sognet på en vestvendt skråning af en høj moræneknude, der som en iøjnefaldende bakkeformation hæver sig over den omkringliggende flade hedeslette. Fra knudens toppunkt, Bavnehøj, er der udsyn til hele sognet, hvorfra der ikke er vidnesbyrd om større landsbysamfund. 1766 bestod sognets bebyggelse således kun af spredte gårde,[14] og endnu i dag udgøres kirkebyen blot af et halv hundrede huse, som vest og nord for kirken flankerer landevejen mod henholdsvis Bækmarksbro og Nørre Holmgård, nær sognegrænsen til Flynder.

Kirkegården, hvis vestre del er væsentlig bredere end den østre, er rektangulær i øst-vestlig retning, og terrænet falder markant mod vest. Kirken er anlagt på kirkegårdens nordvestre del, men kan

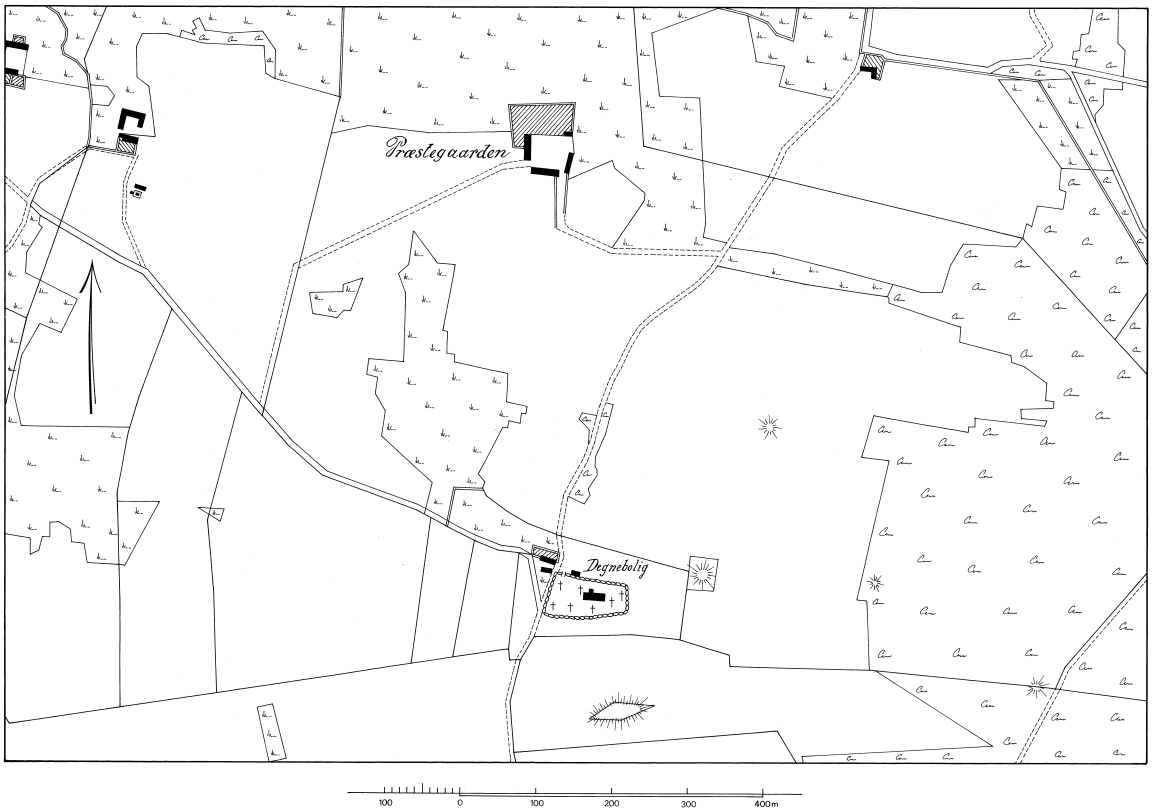

Fig. 2. Matrikelkort 1:10.000 af den søndre del af Møborg Sogn, målt af G. Theis 1818 og kopieret af E. Jacobsen 1862. Tegnet af Jørgen Wichmann. – *Katasterkarte über den südlichen Teil der Gemeinde Møborg.*

Fig. 3. Luftfoto af kirken og kirkegården set fra sydøst. Foto Sylvest Jensen 1948. – *Luftaufnahme von Kirche und Friedhof.*

oprindeligt være opført centralt på pladsen, der 1976 er udvidet mod øst og muligvis også mod syd (jf. fig. 3).[16]

Hegn og indgange. Kirkegårdens ældre vestre del, som mod vest og nord kan have den oprindelige udstrækning, afgrænses af et kampestensdige med jordkerne, som ad åre er faldet sammen og i dag hovedsageligt fremstår som en græs- og efeubevokset jordvold, hvorfra kun spredte kampesten stikker ud. Adgangen er henlagt til to nyere indgange med hvidmalede træfløje. Hovedindgangen, som er placeret vestligst i norddiget med en foranliggende parkeringsplads, udgøres af en tofløjet køreport med hvidkalkede piller af teglsten i normalformat med aftrappede pyramidespir. Hertil kommer en ganglåge i syddiget med to smalle fløje ophængt på kampestensmurede vanger, der yderligere tjener som støtter for det gennemskårne diges kerne.

Både dige og indgange nævnes hyppigt i kilderne i forbindelse med reparationer. 1584 repareredes diget således af to karle med 169½ læs store og 177 læs små sten, og 1604 omlagdes det nordre dige fra ny af en 'steinpiker', som betaltes 30 daler for arbejdet.[17]

1866 havde kirkegården kun én indgang, forsynet med dobbeltlåge,[18] men også før denne tid har der været flere. 1631 udførtes reparationer på tre stetter, hvoraf én i østdiget og to andre med port.[17] Den østre indgang nævnes allerede 1586, hvor den repareredes med 500 sten af to murermestre i fire dage. Samme år repareredes dens rist, og to læs indkøbte sten til et fundament under en stætte er sandsynligvis anvendt samme sted.[17]

Materialeindkøbet angiver, at stætterne på denne tid var svære murede konstruktioner, meget vel regulære portaler i lighed med de der kendes fra andre af egnens kirkegårde, eksempelvis Rom (s. 769-770) og Sønder Borris (Bølling Hrd.).[19] Som de velbevarede portaler i Boris må også stætterne i Møborg have haft sadeltage, hvis vindskeder repareredes 1613, og 1625 indkøbtes tre snese søm til 'at slå tagsten til stætterne med'. Herved antydes, at kirkegårdsportalerne har båret

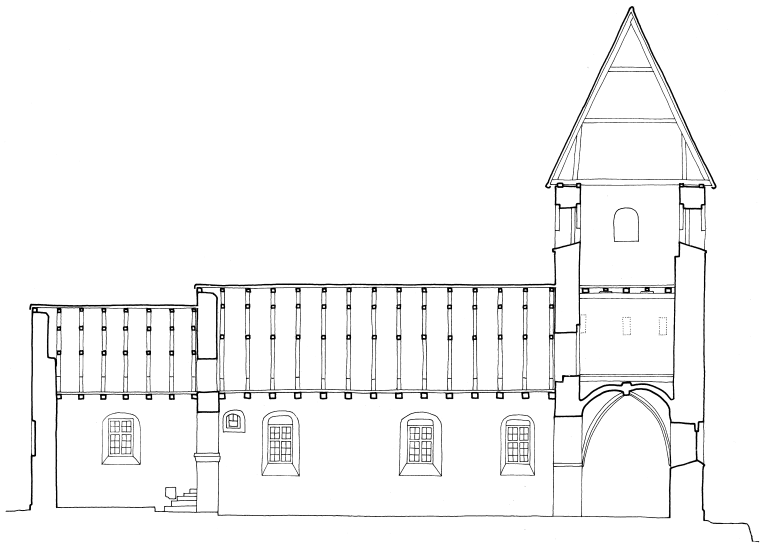

Fig. 4. Længdesnit 1:300 set mod syd. Målt af Poul Hansen 1975, suppleret og tegnet af Thomas Bertelsen 2008. – *Längsschnitt gegen Süden.*

flade tagpander af tegl, som netop kan sømmes, men afdækninger af bly kan ikke udelukkes, da de allerede 1640 tækkedes med 10 skippund og 6 lispund bly fra Holstebro.[17] Blyet oplagdes da på tre nymurede stætter og en port, som afløste ældre indgange i dårlig stand. Arbejdet udførtes med brug af 95 tønder kalk, som erhvervedes fra Mønsted for 20 daler, 3 mark og 2 skilling og fragtedes til Møborg med 16 vogne. Hertil kom 2600 teglsten fra Tandrup, som købtes for 20 daler, 1 mark og 4 skilling, og som opmuredes af murermester Peder Olluffsen.[17]

Kirkegårdens østre udvidelse afgrænses mod de omkringliggende marker af jordvolde, der langs indersiden ledsages af unge egetræer suppleret med en bøgehæk, der omkranser en materielplads ved østdigets yderside. Det ny afsnit er forbundet med det ældre ved to gennembrydninger i det oprindelige østdige og har yderligere i det nye dige en galvaniseret dobbeltlåge mod syd og øst samt en fodgængerlåge mod øst.

Tidligere har der også langs indersiden af det ældre kirkegårdsdige stået større træer, som i dag kun findes langs det søndre, hvor en blandet be-

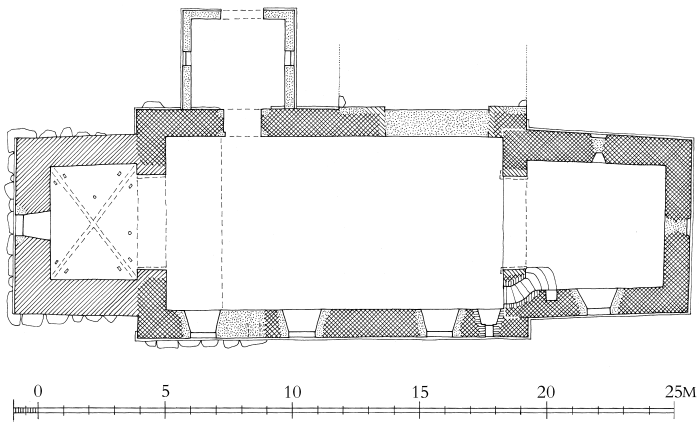

Fig. 5. Plan 1:300. Målt af Poul Hansen 1975, suppleret og tegnet af Thomas Bertelsen 2008. – *Grundriss.*

voksning af bøg, røn og ahorn tager af for vinden (jf. fig. 3). Af de øvrige læhegn er kun bevaret en vindblæst rødbøg med stor skulpturel krone i kirkegårdens nordvestre hjørne. Beplantningen mod vest og nord er dog reetableret med eg inden for de seneste år.[18]

Bygninger m.m. på kirkegården. 1965 opførtes et kapel med toilet og beskedent materiel- og fyrrum på den ældre kirkegårds nordvestre hjørne (arkitekterne Poul Hansen & Ib Lydholm). Bygningen suppleredes 2002 med en lang smal fløj på det ny kirkegårdsafsnits østre del med kontor og værksted (arkitekt Egon Aagaard, Lemvig). Begge bygninger har hvidmalede teglsatte facader og bærer røde vingeteglstækkede sadeltage.

Forud for opførelsen af den sidst tilkomne kirkegårdsbygning påvistes ved arkæologiske udgravninger 2001 rester af en gårdsenhed fra ældre romersk jernalder i form af vestenden af en hustomt samt en brønd.[20]

BYGNING

Kirken består af romansk kor og skib af granitkvadre og har sandsynligvis erstattet en †trækirke, der antydes af et byggestop mellem de to afsnit. I senmiddelalderen tilføjes et vesttårn og på skibets nordside en †korsarm, som formentlig er nedbrudt o. 1815. Et våbenhus ved korsarmens vestside er fra nyere tid, hvorfra en utilgængelig krypt under skibet formentlig også stammer. Orienteringen er solret.

Kvaderstenskirken er overordnet afsat med rette vinkler med undtagelse af koret, som spidser let til mod øst (fig. 4-6). Udlægningsprincippet kendes ikke for skibet, men koret er meget vel udlagt over et kvadrat, som inkluderer kormuren. Modsat mange af egnens øvrige romanske kirker, eksempelvis Lomborg (s. 727) og Rom (s. 772), flugter indersiden af skibets langmure ikke med facaden af korets langmure, der er placeret ud for det tilstødende bygningsafsnits murkerne. Derimod er de to bygningsafsnit disponeret med jævnhøje mure, hvilket også har stor regional udbredelse, eksempelvis Heldum (s. 704).

Materiale og teknik. Kor og skib er opført i granitkvadre over en skråkantsokkel med en stejl profil (s. 598). Det enkle led, der på skibet delvist rejser sig over synlige fundamentssten, løber om alle facader med undtagelse af de strækninger af skibets vestgavl og nordfacade, der berørtes under opførelsen af tårn og †korsarm (jf. s. 938 ff., 942 ff.).

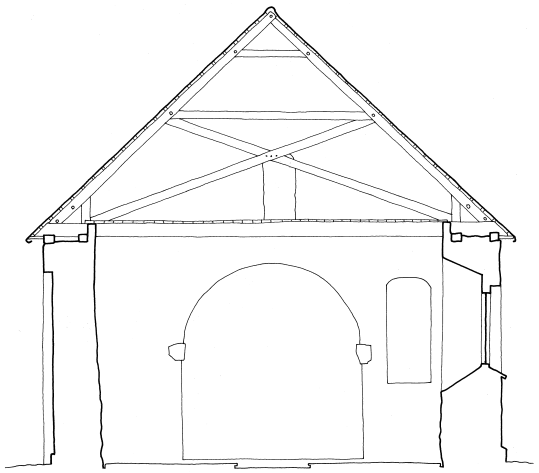

Fig. 6. Tværsnit 1:150 gennem skibet set mod øst. Målt af Peter Duun 1999, suppleret og tegnet af Thomas Bertelsen 2008. – *Querschnitt durch Schiff gegen Osten.*

Facaderne er udført af tilhuggede granitkvadre, der i højden tydeligt aftager i størrelse. Enkelte har falsede hjørner beregnet til stilladsbomme, men da alle facader sandsynligvis er stærkt omsatte ligger ingen kvadre nødvendigvis på oprindelig plads (jf. s. 944 ff.). Tydeligst kommer omsætningerne til udtryk på skibets sydfacade, hvor røde teglsten i munkestensformat stedvist er indskudt mellem de enkelte kvadre (fig. 10). Facadernes granitpartier står i dag blanke, men fra våbenhusloftet ses de tidligere at have været hvidkalkede.

Den romanske kirkes bagmur er sat i kamp med undtagelse af triumfmurens vestside, der som facaderne er kvadersat. Særpræget antyder, at muren ved opførelsen udgjorde en facade, hvilket understøttes af, at enkelte sten i skibets østgavl, i sammenstødet med korets sydmur, synes placeret op mod en allerede eksisterende mur. Byggestoppet skyldes meget vel, at stenkirken har erstattet en ældre †*trækirke* med samme placering, hvortil der først opførtes et nyt stenkor og siden et skib, jf. Vorgod (Bølling Hrd.).[21] Den etapevise opførelse af stenkirken udelukker ikke, at den er færdiggjort inden for en kort tidshorisont, men den omhyggelige forarbejdning af korets vestgavl kan tale for,

Fig. 7. Kirken set fra sydøst. Foto Mogens Vedsø 2008. – *Südostansicht der Kirche.*

at der i det mindste påtænktes en længerevarende pause i byggeriet, jf. f.eks. Lomborg (s. 734-35).

Døre. Af skibets to døre er norddøren endnu i brug, om end stærkt omsat. Den retkantede åbning, der måler ca. 232×144 cm i facaden, er i bagmuren helt omsat i teglsten i normalformat, mens kvaderindfatningen synes nyarrangeret i facaden med bibeholdelse af den oprindelige vandrette stenoverlægger. Syddøren, der var blændet 1891, anes kun som svage forstyrrelser ind- som udvendigt (fig. 10). En lang rektangulær kvader i facaden kan repræsentere den oprindelige overligger, og også denne indgang var i så fald enkel og rektangulær.[22] Åbningen er her udmuret med granitkvadre over skråkantede sokkelsten, hvis tilhørsforhold til døren ikke kan fastslås med sikkerhed, men som norddøren, hvis flankerende sokkelsten afsluttes umiddelbart før den ommurede åbning, har den meget vel oprindeligt brudt sokkelledet.[23]

Vinduer. Kun kirkens kor har bevaret to oprindelige, nu blændede vinduer (fig. 1). I bagmuren anes østgavlens vindue kun som en svag skygge, mens nordvinduet er udmuret i lysningen, som måler 105×25 cm. Åbningens smigede vanger er sat af tilhuggede granitkvadre, og bueslaget dannes af en rundbuet monolit med ret overkant, som modsvarer udformningen i facaden, hvor begge vinduer fremstår som nicher. Her er åbningerne udført uden sålbænksten og måler i murflugten ca. 128×63 cm mod nord og ca. 122×65 cm mod øst.

De to vinduer er lukket med teglsten i normalformat og er sandsynligvis blændet ved etableringen af korets og skibets nuværende vinduer,

Fig. 9. Korbuens nordre kragsten set fra sydøst (s. 937). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Nördliches Kämpfergesims des Chorbogens, Südostansicht.*

formentlig 1803 (jf. s. 946 ff.). Sandsynligvis gik også skibets romanske vinduer endelig tabt ved denne lejlighed.[24]

Indre. De kampestenssatte bagmure, der dækkes af tyk ujævn mørtel er hvidkalkede ligesom den kvadersatte kormur. Foruden vinduerne har også *korbuen* kvaderstenssatte vanger, men er i øvrigt udvidet i senmiddelalderen (jf. s. 943). I åbningen er dog genanvendt ældre svagt fremspringende *kragbånd*, som mod skib og vanger smykkes med et svagt relief af stiliserede palmetter under en vulst (fig. 8-9, 21). På det nordre, som lidt klodset er sammensat af to sten med dels grålig, dels rødlig nuance, strækker relieffet sig også om østsiden. En retkantet *niche* i korets sydmur er placeret ca. 55 cm over gulvet og måler ca. 45×40×47 cm. Både kor og skib har bevaret flade trælofter med nyere fyrrebjælker, som over koret er udskiftet 1875[18] og 1950-52 (jf. s. 945 ff.).

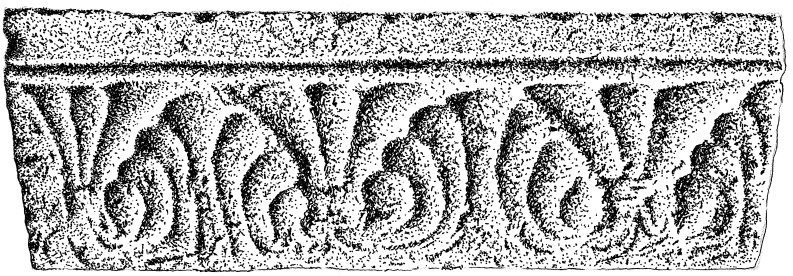

Fig. 8. Korbuens søndre kragsten 1:10. Målt og tegnet af Peter Duun 1999. – *Das südliche Kämpfergesims des Chorbogens.*

Gavltrekanter. Både korets og skibets østre gavltrekant er intakt og i bagmuren sat af mindre vandskurede strandsten (fig. 19). Ca. 1,1 m over murkronen springer korgavlen ca. 15 cm tilbage i et vandret forløb, som markerer placeringen af den første tagkonstruktions hanebånd, der også kommer til kende som et svagt mørtelaftryk (s. 947). I facaden er skibets gavltrekant omsat i teglsten i normalformat, mens korets primært har bevaret den oprindelige kvaderbeklædning. Kun gavlspidsen er helt omsat i normalsten, der også indgår langs gavlenes glatte behuggede taglinjer, der flugter med tagfladerne. Spidsen af den ommurede korgavl har tidligere haft et lille cirkelvindue med støbejernsstel (fig. 17).

Fra nyere tid stammer formentlig også en fladbuet luge i skibets østgavl, som forbinder de to loftsafsnit. Den ufalsede åbning, der måler ca. 137×60 cm, har vanger og stik udført af blandede røde teglsten i normal- og munkestensformat. Skibets vestre gavltrekant ommuredes ved tårnets opførelse (jf. s. 938).

Senmiddelalderlige tilføjelser og ændringer. Kirkens vesttårn kan være færdiggjort i årene omkring 1509, hvor klokken støbtes (s. 970), hvilket kan støttes af dets planmæssige slægtskab med tårnet i Hjerm (Hjerm Hrd.), hvis klokke udførtes 1507 (jf. s. 729, 938 ff.). Yderligere blev korbuen udvidet, mens skibets nordre †korsarm meget vel også tilkom mod middelalderens slutning.

Indretningsmæssigt og arkitektonisk er *tårnet* nært beslægtet med det store flertal af samtidige kirketårne i Ribe Stifts nordvestre del, men adskiller sig dog markant herfra ved en stærkt rektangulær planløsning, som udvendigt måler ca. 7×4,9 m med langsider i nord-sydlig retning.[25] En regional parallel ses i Hjerm (Hjerm Hrd.), hvor udlægningsprincippet også har medført et tårnrum med knap så stor dybde som normalt, men i det ydre, hvor Møborg-tårnet som gængs

Fig. 10. Skibets sydfacade set fra syd. Foto Mogens Vedsø 2008. – *Südfassade des Schiffes, Südansicht.*

for landsdelen er lidt smallere end skibet, er den markante sideforskel ikke åbenlys.

Murene er primært opført af røde teglsten i munkestensformat, kamp og genanvendte romanske granitkvadre, der udvendigt er samlet i facadernes nedre ca. 3 m, stedvist afbrudt af smalle teglpartier. Mod vest er muren rejst over romanske sokkelsten, der er udtaget af skibets vestgavl ved gennembrydningen af tårnarkaden, hvilket regionalt er en almindelig placering.[26] Herfra må også granitkvadrene stamme, idet gavlens facadesten blev nedtaget ved tårnets rejsning, for at de to bygningsafsnit kunne mures i et solidt forbandt.[27] Ved samme lejlighed blev skibets gavltrekant nedtaget, så tårnets østmur kunne hvile direkte på skibets murkrone.

Bagmuren er primært sat i rå kamp med undtagelse af åbninger, hjørner, klokkestokværk og mellemstokværkets vestmur, som er af tegl. I mellemstokværket brydes teglpartierne dog af adskillige isprængte kampesten og granitkvadre, der ikke er en ualmindelig facadedekoration i perioden (fig. 14). Placeringen af den særegne og tidskrævende murteknik i bagmuren kan opfattes som et skjult øvelsesstykke udført af en lærling og åbner mulighed for, at også de stærkt omsatte og kalkede teglfacader oprindeligt udførtes med isprængte sten.

Over granitpartierne er de delvist omsatte facader teglsatte og opmuret i et uregelmæssigt munkeskifte ligesom bagmuren, der står blank med oprindelig skarprygget fugning. Her ses også, at der i det irregulære kampestensmurværks brede mørtelfuger er indsat småsten og teglstumper for at modvirke revnedannelse.[28] Flere større åbne og blændede bomhuller i mellem- og klokkestokværkets indre hidrører formentlig fra et *hængestillads*, hvorfra tårnoverdelen er opført.

Tårnet har bevaret sine tre oprindelige stokværk, hvoraf det nedre tårnrum dækkes af et krydshvælv med halvstensribber. De let puklede, sildebensmurede halvstenskapper, der har et tilmuret spygat i hver svikkel og et træforet ligeledes blændet klokkerebshul i nord- og vestkappen, hviler over vægforlæg dannet af en afsætning i bagmurene. Fra mellemstokværket ses hvælvets grater forsynet med helstensbrede overribber,

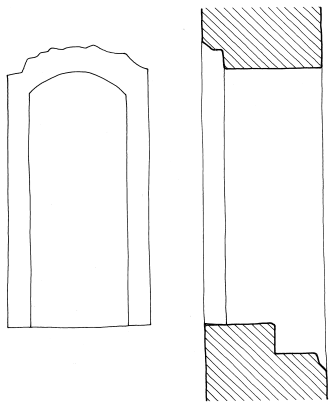

Fig. 11. Dør mellem tårnet og skibets loft. 1:50. Opstalt set mod øst og snit. Målt og tegnet af Thomas Bertelsen 2005. – *Tür zwischen Dachboden von Turm und Schiff. Aufriss gegen Osten und Schnitt.*

hvis nærmere udformning dog skjules af en senere overpudsning.

Tårnrummet er forbundet med skibet ved en bred arkade med rundbuet helstensstik og vederlagsmarkeringer af et let udkraget, retkantet skifte mod åbningen. Fra vest oplyses rummet af et vindue, der ses som en smiget niche med rundbuet stik. I facaden er den ufalsede lysning dog omsat i teglsten af blandet format.

Adgangen til de to øvre stokværk er i lighed med flertallet af egnens øvrige senmiddelalderlige tårne henlagt til en dør, som forbinder skibets loft med mellemstokværket (fig. 11), for eksempel Navr (Hjerm Hrd.) og Trans (Vandfuld Hrd.). Den fladbuede åbning, som måler ca. 165×65 cm, er mod vest ledsaget af en dørfals, der langs vangerne er udført som en teglsat halvstensfals og om bueslaget er af kamp. Løbet er forsynet med ét mod vest stigende trin, som har udjævnet niveauforskellen mellem skibets loft og tårnets midterste stokværk, der har bevaret sin oprindelige placering over et bjælkelag af eg og fyr, fæstet direkte i murværket.

Stokværket oplyses i dag kun af en glug mod nord, ca. 140×46 cm, som er forkortet med en stærkt skrånende sålbænk (fig. 14). I bagmuren dækkes den fladbuede, ufalsede åbning af et halvstensstik, mens lysningen i facaden er omsat med halvstensfals og nærmest fremstår rundbuet. Uregelmæssigheder på indersiden af sydmuren

Fig. 12. Tårnet set fra syd. Foto Mogens Vedsø 2008. – *Südansicht des Turms.*

viser dog, at stokværket her oprindeligt har haft endnu tre smalle, nærmest jævnstore glugger (fig. 4). Gluggerne, hvoraf den midterste i bagmuren måler ca. 57×32 cm, er forsvundet i facaden. Den særprægede asymmetriske belysning af stokværket lader sig ikke umiddelbart forklare, men nøje paralleller genfindes i Nørre Nissum (s. 654) og Vandborg (Vandfuld Hrd.) og kan således tilskrives en lokal tradition, muligvis med omhyggelig planlagt signalværdi.[29]

Også klokkestokværkets bjælkelag har bibeholdt den oprindelige placering, og som i mellemstokværket er bjælkelaget af både eg og fyr fæstnet direkte i murene. Mod hvert verdenshjørne ses ét rundbuet gennemløbende glamhul, som mod syd og nord er omsat i teglsten i normalformat. Det nordre har formentlig fremstået som en betragtelig åbning siden 1811, hvor klokken som følge af et ældre klokkeophængs dårlige forfatning ophængtes i glamhullets lysning (jf. s. 970).[30]

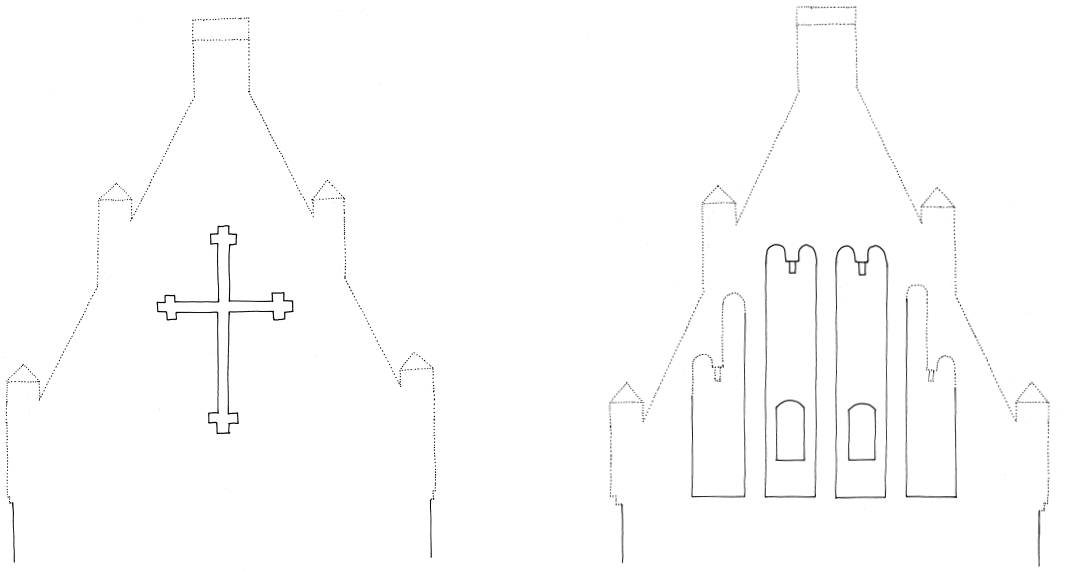

Fig. 13a-b. Tårnets søndre (tv.) og nordre (th.) gavltrekant 1:100. Målt og tegnet af Thomas Bertelsen 2008. – *Südliches (links) und nördliches (rechts) Giebeldreieck des Turmes.*

Også de øvrige glamhuller er gennemløbende med undtagelse af bueslaget, der både i bagmur og facade ledsages af en halvstensfals (fig. 7). Også dette træk må ses som en regional detalje med paralleller i for eksempel Nørre Nissum (s. 645) og Dybe (Vandfuld Hrd.). De bevarede lysninger, hvoraf den vestre er placeret over en halvstensbred murafsætning i bagmuren, måler ca. 199×78 cm, men de høje slanke åbninger er kraftigt afkortet ved indsættelsen af høje skrånende sålbænke.

Mod øst og vest er tårnets gesimsløse murkrone omsat i teglsten i normalformat, men begge gavltrekanter i det nord-sydorienterede sadeltag er intakte og kendetegnes af en påfaldende stejl rejsning, der ligeledes er karakteristisk for landsdelens senmiddelalderlige kirketårne, eksempelvis Trans (Vandfuld Hrd.).

Det samme gælder gavlspidsernes vidt forskellige blændingsdekorationer (fig. 13a-b). Begge er opført i teglsten i munkestensformat og er som den øvrige del af tårnets oprindelige teglmurværk udført i munkeskifte. Den søndre vides o. 1900 at have stået med åbne bomhuller, mens den nordre endnu fremstod sådan 1950. Sammen med en række bomhuller ud for tårnets østre og vestre murkrone er disse dog senere lukket (fig. 17, 58).[31]

Den nordre dekoration er komponeret over et lige antal højblændinger, hvilket er den mest udbredte senmiddelalderlige blændingstype i den nordvestre del af Ribe Stift og Salling, eksempelvis Lem (Rødding Hrd.)[32] og Fabjerg (Skodborg Hrd.).[33] Af gavlens fire blændinger, som deles af helstensbrede sprosser, er de yderste ommurede og har udløb i taglinjen. De midterste, som har en gennemløbende fladbuet glug, er derimod afsluttet af rundbuede tvillingebuer over en kantstillet binderkonsol.

Tårnets søndre gavlblænding er i kraft af ét stort centralt korset kors væsentlig forskellig fra den nordre, men har om end i mindre udstrækning, ligeledes nære regionale paralleller, eksempelvis Bøvling (s. 824) og Kvols (Fjends Hrd., Viborg Amt).

Gavltrekanterne har lige ommurede taglinjer af teglsten i normalformat, men beskæringen af nordgavlens yderste blændinger sandsynliggør, at denne tidligere må have haft en †*kam*, der formentlig har været glat og haft pinakler, der netop synes knyttet til blændingstypen (jf. s. 193-94, 732), og en lignende kan have prydet sydgavlen.

Den store forskel mellem de to gavldekorationer antyder, at de ikke er samtidige, men intet

Fig. 14. Isprængt kamp i bagmuren i tårnets mellemstokværk set fra sydøst (s. 939). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Rückmauer des Zwischenstockwerkes des Turmes, Südostansicht.*

taler direkte herfor. Forskelligheden kan lige så vel skyldes et bevidst signalgivende valg, svarende til den særegne placering af mellemstokværkets glugger (jf. s. 939 ff.).

Skibets nordre †*korsarm* nævnes tidligst 1587, hvor en murer arbejder på et vindue i 'Kors Kierken'.[17] 1766 fungerede tilbygningen som gravkapel,[14] men det formodede senmiddelalderlige bygningsafsnits oprindelige funktion kendes ikke.

Korsarmen har været forbundet med skibet ved en arkade, som endnu ses østligst på skibets langmur (fig. 15). Den rundbuede åbning, der her fremstår som en blændet niche, er sat af røde teglsten i munkestensformat, der på de beskedne bevarede partier af det forsvundne rums sydvæg synes oplagt i munkeskifte. Det let fladtrykte stik er udført som helstenstik, som ved overgangen til vangerne danner et let fremspring. Fremgangsmåden, der ikke kan tillægges konstruktiv betydning, har lokalt paralleller i flere senmiddelalderlige tårnarkader,[34] hvilket sammen med munkeskiftet henviser korsarmen til middelalderens sidste del. Lukkemuren, der i bagmuren er udført af kamp og kun ses som en svag forstyrrelse, er i facaden omsat i nyere tid (jf. s. 945).

Af selve bygningen er kun bevaret to granitkvadre, der springer let frem af skibets ydermur og udgør øst- og vestfacadens nederste skifte. Stenene fastsætter bygningsafsnittets bredde til ca. 7,4 m, og angiver ydermere, at det i lighed med tårnet opførtes under genanvendelse af granitkvadre, som ved arkadens gennembrydning blev udtaget af det romanske skib, hvilket desuden fremgår af regnskaber.

Korsarmen omtales flere gange; i 1800-tallets begyndelse navnlig i forbindelse med dens elendige forfatning. 1807 var to kvadersten udfaldet af den nordre tilbygnings mure, hvilket også var sket tidligere. Året efter omtales, at stadig flere sten var faldet ud af tilbygningen i løbet af de seneste tre år, og da kirkens mure repareredes 1810, genindsattes de udfaldne kvadersten ikke, men anvendtes i stedet til kalktrug.[30] Korsarmen

var da sandsynligvis opgivet, og nedrivningen er formentlig også iværksat o. 1815, hvor kirken var under reparation.[35]

Korbuen er udvidet under genanvendelse af de oprindelige vangers kvaderindfatning og kragsten, mens det brede ufalsede rundbuestik er udført af teglsten i munkestensformat.[36]

Eftermiddelalderlige reparationer og ændringer. 1610-18 gennembrydes triumfvæggen syd for korbuen af en højtsiddende opgang til prædikestolen, som opsattes samtidig (jf. s. 964). Åbningen udførtes med et kurvehanksformet stik mod skibet og et irregulært skrånende tøndehvælv i murlivet, der samtidig må være forsynet med trin, som er ommurede i nyere tid. Til arbejdet indkøbtes 8 tønder kalk og 100 mursten,[17] der ganske givet også er anvendt til etableringen af et højtsiddende snævert vindue østligst i skibets sydmur. I facaden er den fladbuede lysning, som har givet lys til prædikestolen ufalset, mens den mod kirkerummet er indsat i en rundbuet smig. Vinduet eksisterede 1631, hvor det repareredes med nye vinduestænger af 2½ pund stangjern indkøbt for 4 daler og 1½ mark i Lemvig og forarbejdet i Bøvling smedje.[17]

Våbenhuset ud for norddøren er sandsynligvis opført i 1800-tallet men stærkt ombygget og uden karakteristiske detaljer. Muligvis var det dette, som repareredes 1807, men at det har afløst et ældre, er sandsynligt.[30] Kernen i den hvidkalkede, gesimsløse tilbygning er udført i røde teglsten nær normalformat oplagt i krydsskifte. Under hovedistandsættelsen 1950-52 blev flankemurene, som da kun var helstensbrede, forstærket med en udvendig halvstensmur, der lavt over niveau danner en svagt fremspringende retkantet sokkel, mens gavltrekanten forhøjedes ca. 60 cm, alt ligeledes i røde teglsten i normalformat, oplagt i krydsskifte (jf. s. 945). Da flankemurene ikke blev hævet tilsvarende, medførte ombygningen alene, at bygningsafsnittet fik en stejlere tagrejsning end den ældre tagkonstruktion, hvis kip har afsat spor på skibets facade i højde med dets murkrone (jf. fig. 17, 58).

Fig. 15. Skibets nordfacade med blændet åbning til †korsarm (s. 942) set fra nordøst. Foto Mogens Vedsø 2008. – *Nordfassade des Schiffes mit verblendeter Öffnung zum †Kreuzarm.*

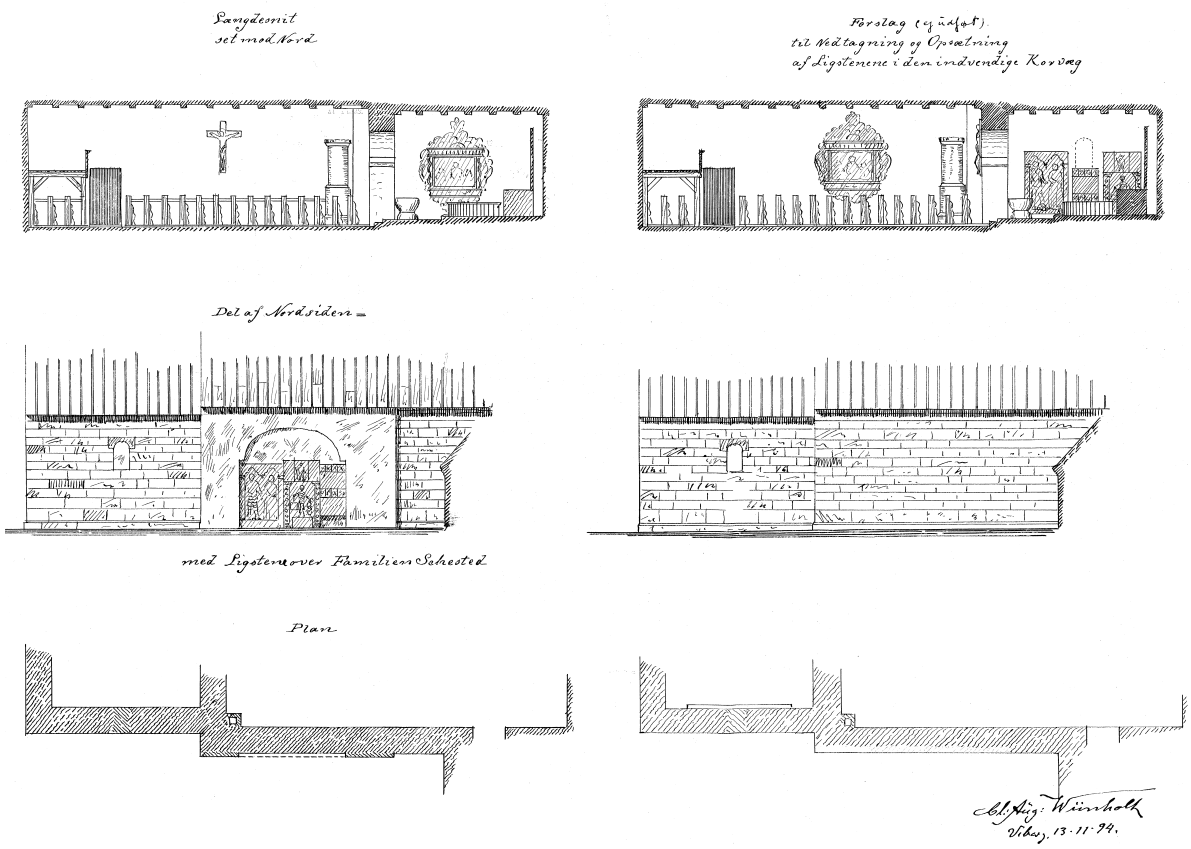

Fig. 16. Længdesnit set mod nord samt nordfacade 1:300. Situation 1894 og forslag til omarrangering af gravsten (s. 971). Målt og tegnet af C. A. Wiinholt 1894. – *Längsschnitt gegen Nord und Nordfassade 1:300. Situation 1894 und Vorschlag zum Umstellen von Grabsteinen.*

1891 havde våbenhuset kun et østvindue (Uldall), men har i dag en gennemløbende rundbuet lysning mod både øst og vest. Begge er sekundære ligesom den retkantede dør og stammer formentlig fra ombygningen 1950-52, hvor et ældre rundbuet men smallere østvindue kan være udvidet (fig. 17).[37]

En *krypt* under skibets vestre del tilkendegives alene ved en fladbuet ventilationsskakt nederst i bygningsafsnittets sydlige ydermur (fig. 5, 10). Den fladbuede ufalsede åbning, der måler ca. 42×43 cm, er i facaden udført af teglsten i normal- og munkestensformat og leder til en snæver hvidkalket skakt med rundbuet tøndehvælv. Placeringen ud for den romanske syddør angiver, at skakten først er etableret efter dørens tilmuring (jf. s. 937), men den lader sig sammen med den tilhørende krypt ikke datere nærmere.

En let forhøjelse af skibets mure kan ligeledes ikke tidsfæstes præcis. Forhøjelsen, der i facaden fremstår dels pudset, dels kalket og tydeligst kan iagttages fra våbenhusloftet, er udført af fire skifter teglsten af blandet format. Da våbenhusets oprindelige kip har strakt sig op over opmuringen, kan det kun fastslås, at den udførtes forud for rejsningen af dette bygningsafsnit (jf. s. 943).

Ifølge regnskaberne er kirken repareret adskillige gange, og navnlig er der tale om udbedringer af murværket. 1611-12 betaltes Peder Murmester således 18 daler for at indsætte 57 hugne sten, der var udfaldet af kirkens søndre side, og desuden udføre arbejde på tårnet. Igen 1625 betaltes en murermester 17 daler for at opsætte nedfaldne sten på kirkens søndre side med kalk fra Daubjerg. En reparation af tårnets klokkestokværk udførtes med jern 1630, og muligvis er det i denne pe-

Fig. 17. Kirken set fra nordøst. Foto Poul Nørlund 1916. – *Nordostansicht der Kirche.*

riode, at en række murankre på tårnunderdelens syd- og vestfacade er tilkommet.[17] Således indsattes igen otte murankre i murværket 1651.[17]

1640 kalkedes kirken indvendigt, mens tårnet fik nye bjælker i klokkestokværket, og løbende reparationer af netop tårnet forekommer ganske hyppigt.[17] Navnlig er der tale om omsætninger af de høje sårbare facader, der 1651 havde så mange udfaldne sten, at de måtte repareres med 49 tdr. kalk fra Daubjerg og Mønsted samt 400 mursten fra Herningholm. Arbejdet udførtes af Peder murmester fra Viborg, der betaltes 40 sletdaler for arbejdet, som også omfattede en renovering af den øvrige kirkebygning.[17] Igen 1765 blev tårnets syd- og vestmur efterset og repareret både ind- og udvendigt,[38] og senest 2000 er det sydvestre hjørne istandsat.[18]

O. 1815 er den nordre korsarm nedtaget (jf. s. 942 ff.), hvorved arkaden blev blændet, og de berørte dele af skibets sydfacade og østgavl udbedredes med teglsten nær normalformat og i munkestensformat. De slet skjulte reparationer og den blændede arkade blev 1894 foreslået omsat i granitkvadre af C. A. Wiinholt, som da fremlagde forslag om at flytte tre gravsten, der var opstillet udvendigt i arkaden, ind i kirken (jf. fig. 16, 48). Da flytningen realiseredes 1922, blev alle murværksspor efter korsarmen dog lykkeligvis bibeholdt, og den nedre del af arkadens lukkemur blot repareret med teglsten i munkestensformat oplagt i krydsskifte.

Kirken gennemgik 1950-52 en *hovedrestaurering* (arkitekt Viggo Norn), der omfattede en gennemgribende ombygning af våbenhuset (jf. s. 943 ff.), kalkning af kirkerummet samt omlægning af gulve og bræddelofter. Ved den lejlighed blev også pulpituret fra 1662-63 nedtaget (jf. s. 968). En større restaurering fandt igen sted 1975-78

(arkitekterne Poul Hansen & Ib Lydholm, Thisted), hvorunder kvadermurenes facadesten blev delvist omsat, tårnets facader udbedret og store dele af kirkens tagbeklædning omlagt (jf. s. 948). Yderligere udskiftedes rammerne i de fem store vinduer i kor, skib og tårn, mens facader og kirkerum blev kalket og lofterne malet.

Gulvet er 1950-52 omlagt i hele kirken (jf. s. 945) med gule teglsten i kvadratmønster, som i skibets overgang til kor og våbenhus har et trin af rulstillede sten. Under stolestaderne ligger ferniserede fyrrebrædder. Forud for omlægningen havde kirken trægulve, men var også 1629 belagt med tegl.[17] Kirkegulvet omlagdes igen 1649[17] og 1685, hvor der anvendtes 200 sten skænket af Sophie Gyldenstierne til Holmgård.[39] En planlagt gulvomlægning i koret samt i skibets gang realiseredes ikke 1855, men blev året efter krævet udført med vaterpas.[40]

Mod syd oplyses koret af ét og skibet af tre store fladbuede *vinduer*, sat i teglsten nær normalformat. I facaden er de identiske lysninger fladbuede og ufalsede, mens de mod kirkerummet har smigede rundbuede nicher. Alle er meget vel

Fig. 18. Kirken set fra sydvest. Foto 1950. – *Südwestansicht der Kirche.*

Fig. 19. Korets tagkonstruktion set fra øst (s. 947). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Dachkonstruktion des Chores, Ostansicht*.

indsat 1803, da kirkens indre blev beskrevet som dårligt oplyst og vinduerne som fåtallige, mens de allerede året efter omtales som gode og lyse.[41] Alle kirkens romanske vinduesåbninger har dog næppe eksisteret på dette tidspunkt, da en murermester allerede 1631 betales for at udvide et eksisterende vindue.[17]

Vinduerne i våbenhuset samt de store vinduer i kor, skib og tårn har røde småsprossede trærammer fra hovedrestaureringen 1975-78, mens den lille lysning ud for prædikestolen har hvidlakeret støbejernsstel. I tårnet er både mellemstokværkets glug og glamhullerne lukkede af røde træskodder.

1631 betaltes en glarmester 4 daler for at indsætte glas i et af kirkens vinduer, hvortil han anvendte eget glas, bly og tin.[17] 1683 betaltes yderligere 3 mark for reparation af et vindue, som Jens Sehested bekostede glas til.[39]

Tagværker. Skibets og korets tagværk er af eg med reparationer og forstærkninger af fyr. I koret har de syv spærfag spærstivere og er samlet med to hanebånd, som for neden er tappet og for oven bladet. På vestsiden af spær og spærstivere af både eg og fyr er indridset fra vest stigende tømmermærker i form af romertal, som må tilskrives en omsætning. Yderligere to hanebånd har på henholdsvis øst- og vestsiden stregede tømmermærker (fig. 19). At tømmerkonstruktionen er stærkt omsat bekræftes både af hanebåndsaftrykket i korgavlen (jf. s. 936) og af fem nedre hanebånd af eg, der er genanvendte spær med udskæringer til et tappet hanebånd og spærstiver. Yderligere har et spær oprindelig tjent som murrem med fem ca. 23 cm brede udskæringer, hvori spærfagenes bindbjælker kunne nedfældes med ca. 65 cm's mellemrum.

Skibets 14 spærfag svarer konstruktionsmæssigt til tagstolen over koret og har fra vest stigende indhuggede romertal på østsiden af både ege- og fyrredele, som må tilskrives en omsætning. Fire spærfag er sekundært forstærket med krydsbånd af fyr.

Fig. 20. Koret set fra vest. Foto Peter Kr. Andersen 1922. – *Westansicht der Chorwand.*

Tårnets sadeltag dannes af seks nyere spærfag af fyr med to tappede hanebånd, mens tagværket over våbenhuset udgøres af fire spærfag med ét bladet hanebånd, ligeledes af fyr.

Kirkens tagkonstruktion repareredes blandt andet 1588, hvor fire stk. 16 alen langt og seks stk. 14 alen langt tømmer anvendtes til 'speer' og murrem. Desuden oplagdes fire nye bjælker, mens der udvendigt blev opsat nye sugfjæl. Arbejdet udførtes af to savmænd, som skar tømmeret op i ni dage, og to tømrere, som var på kost i 14 dage.[17]

Dendrokronologiske undersøgelser. 2008 er udtaget boreprøver fra egetømmeret i korets og skibets tagværker, bjælkelaget i tårnets mellemstokværk og fra den udskårne stolpe under prædikestolen (jf. s. 964).

Mens tømmeret fra tårnet ikke kunne tidsfæstes, var tagkonstruktionerne over den romanske bygning middelalderlige. Skibets tagværk blev angiveligt opsat o. 1433 og repareret o. 1473 og 1574, mens korets tagkonstruktion formentlig blev fornyet o. 1496. Denne kendes dog kun i stærkt omsat stand, idet et dateret spær oprindeligt har tjent som rem, mens tre hanebånd er ældre spær (jf. s. 947).

En prøve fra prædikestolens støttestolpe angiver, at træet er fældet o. 1475.[42]

Tagbeklædning. Hele kirken er tækket med bly, som også inddækker de yderste spærfags synlige fodtømmer i skibets vestgavl og på korgavlen. Ifølge pladeindskrifter er tagbeklædningen over kor, skib og våbenhus oplagt 1975, mens en blyplade på tårnets vestre tagflade angiver, at dette sidst omlagdes 1983. Som flere andre senmiddelalderlige kirketårne i landsdelen, eksempelvis Naur (Hjerm Hrd.), krones tagets to gavlspidser af slanke blyklædte spir med løgformede afslutninger (fig. 12).

Kirken har en lang historie som blytækket, idet der allerede 1588 indkøbtes 32 skippund og 3½ lispund bly for 225 daler, 14 skilling og 1 hvid til tårnet. Blyet hentedes med vogn i Ringkøbing og oplagdes af to blymestre, som var på kost i 16 dage.[17] Igen 1602 indkøbtes 2½ skippund og 2 lispund bly for 19½ daler, som leveredes i ruller og oplagdes af en blymester for 5 daler.[17]

På denne tid var dog ikke nødvendigvis hele bygningen blytækket, da kirken allerede 1617 solgte tagsten for 2 daler, og kun tårnet da omtales med bly.[17] Den østre side af korsarmen stod således også tegltækket i 1635, da tagfladen omlagdes med bly, og muligvis stammer 70 gamle tagsten, som kirken 1637 solgte for 3 mark i forbindelse med omlægning til netop bly, herfra. Igen 1638 solgte kirken 50 tagsten for 2½ mark foruden 300 tagsten, som afhændedes til hovedgården Bækmark (Flynder Sogn) for 3½ daler og 1 mark,[17] og det er tænkeligt, at kirken på denne tid var ved at få store teglhængte partier udskiftet med det langt mere vejrbestandige bly.

1661 erhvervedes således 4 skippund hollandsk indkøbt tavlebly fra Claus Guldagger i Ribe. I den forbindelse betaltes 6 rigsdaler og 8 skilling i told i Ringkøbing, hvor Jens Jensen yderligere betaltes 1 rigsdaler, 1 mark og 10 skilling for fragt og for at føre det i land. Samme år indkøbtes i Lemvig to pund jern til fremstilling af bly- og lægtesøm, der skulle anvendes til tækning af korets og skibets sydside. Fra samme by hentedes også blymesteren Jens Blytecher, som under arbejdet anvendte de rådne lægter samt nyindkøbt

Fig. 21. Indre, set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Kircheninneres gegen Osten*.

brænde fra Struer til bålet. Efterfølgende kørtes han videre til Madum.[43]

1811 havde hele kirken blytag, som var helt og tæt med undtagelse af våbenhusets,[44] der året efter også omtales med tegl.[45] I løbet af århundredet må også den øvrige del af den bekostelige tagbeklædning være kommet i dårlig stand og blev gradvist erstattet med skifer. 1873 oplagdes skifer på våbenhuset, og en ansøgning fra menigheden 1876 om at lægge skifer på koret må være efterkommet,[18] idet hele kirken med undtagelse af tårnet stod skifertækket 1891.[46] Jf. fig. 18 bar kor og skib endnu skifer 1950, som sammen med våbenhusets skiferbeklædning først erstattedes med bly ved hovedrestaureringen 1975-78 (jf. s. 945 ff.). Samtidig sløjfedes en række tagvinduer med støbejernsstel i koret og skibet.

Opvarmning. 1965 installeredes i skibets nordøstre hjørne et luftvarmeanlæg som afløsning for en †*kalorifer* samme sted. Denne har meget vel erstattet en †*kakkelovn* med hvidmalet kappe, der 1893 også opsattes på denne plads.[18] Kakkelovnens skorsten rejste sig endnu 1950 med høj slank pibe over skibets østre gavltrekant (fig. 18), men blev sandsynligvis nedtaget ved den i samme år påbegyndte hovedrestaurering (s. 945). Over loftet ses resterne af den nedbrudte skorsten på gavltrekantens vestside.

I dag står kirkens granitfacader blanke, mens teglstenspartierne, korets og skibets murkroner samt de udvendige lysninger i korets romanske vinduer er hvidkalkede. Murkronernes sugfjæl er rødmalet. Langs kirkens ydermure ligger en pikstensbrolægning, der ud for våbenhusdøren brydes af en granittrappe og om tårnet ledsages af en kampestenssætning, der udligner terrænfaldet på kirkepladsen.

Kirkens indre står med hvidkalkede vægge og grønmalet loft i kor og skib. I våbenhuset er loftet gråt med brune bjælker.

Fig. 22. †Kalkmalerier på triumfmurens vestside, antagelig fra 1500-tallets sidste fjerdedel, med våbenfrise for medlemmer af Sehested- og Billeslægten (s. 950). Foto Egmont Lind 1950. – †*Kalkmalereien an der Westseite der Triumphmauer, vermutlich aus der letzten Hälfte des 16. Jahrhunderts, mit Waffenfries für Mitglieder des Sehested- und Bille-Geschlechts.*

†KALKMALERIER

1) (Fig. 22), antagelig 1500-tallets sidste fjerdedel. Våbenfrise for medlemmer af Sehested- og Billeslægten.

1950 afdækkede Egmont Lind fragmenter af en heraldisk udsmykning på den nordre halvdel af triumfvæggens vestside. Udsmykningen, der var udført i sort og rødt på et svært pudslag, omfattede to rækker våbenskjolde med tilhørende hjelmprydelser. Af den oprindelige række, der i nord må have omfattet mindst seks skjolde, lader de fire sig identificere ved hjælp af våbentegn, hjelmprydelser og indskrifter i fraktur: I øverste række ses som nr. 3-4, regnet fra nord, alliancevåbnerne for Maren Langes (Marine Pedersdatter Bomøve Lange (Munk), jf. s 971) fædrene og mødrene slægt. Det førstnævnte (nr. 3), betegnet som »fru Maren Langis Ferne …«, viser våbenmærke og hjelmtegn (tre røde roser og 13 faner, skiftevis røde og hvide) for Lange (Peder Nielsen Bomøve Lange), mens det næstfølgende (nr. 4) sandsynligvis har gengivet Maren Langes mødrene våbenmærke for Kaas (Inger Jensdatter Kaas); heraf anes det tilhørende hjelmmærke (vesselhorn).[47] Formentlig viste rækkens to første, nu ødelagte skjolde de tilsvarende alliancevåbner for forældrene til Maren Langes ægtemand, Malte Juel, dvs. Jens Juel og Ingeborg Pedersdatter Munk. I givet fald ville rækken gentage heraldikken på ægteparrets mindesten, opsat 1585 af barnebarnet, Malte Jensen Sehested (epitafium nr. 1); denne var formentlig fra første færd placeret umiddelbart nedenunder den malede udsmykning. Den nedre række har efter alt at dømme refereret til ovennævnte og hustruen, Sophie Bille. Således viser det nordligste et fragment af et våben, tilsyneladende med fem fjer som hjelmtegn (vel for Thomas Thomesen Sehested), mens pendanten utvetydigt hentyder til Sophie Billes fædrene slægt (Claus Bille), som angivet med våbenmærke, hjelmtegn (ottedelt, vesselhorn med påfuglefjer) og indskrift: »…soffi Bildis ferne …«. Den heraldiske udsmykning har utvivlsomt været videreført på triumfvæggens søndre del, måske endda også på skibets vægge, og udgør dermed en parallel til de talrige efterreformatoriske udmalinger med adelige slægtsskjolde, hvoraf vestjyske eksempler bl.a. ses i Hjerm (Hjerm Hrd.) og Ejsing (Ginding Hrd.).[48] Fremhævelsen af Malte Jensen Sehested og Sophie Bille gør det rimeligt at henføre udsmykningen til det slægtsbevidste pars tid og bl.a. fremhæve parallellen til de familieminder, der udførtes i tidsrummet 1563-87 (epitafium nr. 1-2, gravsten nr. 1).[49] En tilsvarende heraldisk †dekoration i Hjørring Skt. Olai Kirke (Vennebjerg Hrd., Hjørring Amt), der var anbragt på triumfvæggens nordre del ligesom Møborgudsmykningen, viste parrets våbenskjolde, initialer og årstallet 1576.[50]

Udsmykningen blev overmalet kort efter afdækningen.

2) (Fig. 55), o. 1695. Skyggemaleri, udført i sort farve på korets nordvæg omkring epitafiet over Jens Mortensen og familie (epitafium nr. 4). Overhvidtet i forbindelse med epitafiets restaurering 1923.[51]

Fig. 23. Indre, set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Kircheninneres gegen Westen.*

INVENTAR

Oversigt. Kirkens ældst bevarede inventarstykke er den romanske granitdøbefont; et samtidigt fragment af en fontekumme er dog først i moderne tid indsat i kirken og har intet oprindeligt tilhørsforhold hertil. En senmiddelalderlig bærestolpe under prædikestolen, dendrokronologisk dateret o. 1475, kan derimod fra første færd være indgået i et ældre pulpitur, opsat i den senmiddelalderlige †korsarm eller i det 1662-63 indrettede pulpitur. Fra 1509 stammer endelig kirkens klokke, udført af Flensborgklokkestøberen Peder Hansen og skænket af fru Maren Lange fra Nørre Holmgård (jf. også gravminder).

Kirkerummets nyordning efter reformationen følger et velkendt mønster, idet der anskaffedes et dåbsfad, antagelig sydtysk, o. 1550, samt en altertavle og prædikestol, de sidste to genstande hhv. fra 1586 og 1610-18 og udført af lokale håndværkere. Altertavlen, der muligvis genanvender et ældre trefløjet alterskab (måske kirkens eget), var efter alt at dømme formet som en skrift- eller katekismustavle med indskrifter i sidefelterne, mens storfeltet blev prydet med et nederlandsk alabastrelief (nu indsat i predella) og et forgyldt krucifiks (nu ophængt ved prædikestolen), begge dele skænket af Sophie Bille, gift med Malte Jensen Sehested fra Nørre Holmgård. En alterkalk og en disk blev 1641 foræret af parrets barnebarn, Mogens Clausen Sehested og hans hustru, Lisbeth Gyldenstierne. Til denne donation skal formentlig medregnes den endnu bevarede ⋆alterdug, mærket 1640 og forsynet med givernes initialer og våbenskjolde. Alterstagerne fra 1653 er dog kirkens egen anskaffelse, købt i Ribe. Kirken bekostede også selv døbefontens kegleformede ⋆låg, vel fra 1654, og en samtidig kirkekiste. I årene 1662-63 anskaffedes et pulpitur i vest, som dog først o. 1872 fik sin malede apostelrække og fra 1917 anvendtes som orgelpulpitur.

En senere ejer af sognets hovedgård (dog først fra 1731) samt desuden af Ulsund og Bækmark (fra 1706), Christian de Linde, skænkede 1715 en udskåret udsmykning, der efter alt at dømme har været anvendt i en ⋆(†)alterskranke, mens en klingpung og en ⋆messehagel er gaver fra Dines Pedersen Dinesen, ligeledes på Nørre Holmgård, og hustruen Cathrine Hedvig Hansen, hhv. fra 1778 og 1788.

Fig. 24. ★Alterdug, 1640, antagelig skænket til kirken af Mogens Clausen Sehested og Lisbeth Gyldenstierne (s. 952). Nationalmuseet. Foto Arnold Mikkelsen 2009. – ★*Altardecke, 1640, vermutlich der Kirche gestiftet von Mogens Clausen Sehested und Lisbeth Gyldenstierne.*

I dag præges kirken af flere nyanskaffelser fra anden halvdel af 1800-tallet og hele 1900-tallet. Heraf skal bl.a. nævnes altertavlens malede storstykke (1856), alterskranken (1862), krucifikset (1876) og forskellige mindre genstande af sølv, tin eller porcelæn (disk, oblatæsker, alterkander, sygesæt, ske og nadverskål). Dertil kommer orgel (1947), stolestader, lysekroner og en syvstage, de sidste tre dele hidrørende fra hovedrestaureringen 1950-52. Nyere anskaffelser omfatter endvidere et kirkeskib (1968) og forskellige messehagler.

Farvesætning og istandsættelser. Kirken er i høj grad præget af hovedrestaureringen 1950-52, da Johannes Th. Madsen nystafferede de vigtigste inventargenstande med udgangspunkt i bevarede farvespor på altertavle og prædikestol. Af ældre istandsættelser, der også berørte kirkerummets indretning, skal navnlig fremhæves nedrivningen af den tidligere korsarm o. 1815. Ved denne lejlighed fjernedes et pulpitur og et antal stolestader i 'korskirken', der samtidig havde fungeret som en udvidelse af kirkerummet. Udflytningen af gravminderne fra †korsarm er omtalt s. 971 ff. I anden halvdel af 1800-tallet anskaffedes en ny alterskranke (1862) og nye stolestader (1872-73), alt egetræsmalet. En ældre skriftestol (1632) og en tilhørende degnestol blev fjernet fra koret inden for samme tidsrum (o. 1862, 1880). 1872 nystafferedes altertavlen og vestpulpituret; begge forsynedes antagelig samtidig med apostelmalerier efter forbillede i Thorvaldsens statuer fra København Vor Frue Kirke.

Alterbord (jf. fig. 25), 157×112 cm, 99 cm højt, placeret i en afstand af 105 cm fra østmuren. Bordet anbefaledes fremrykket 1862 samtidig med en ændring af alterskranke, præste- og degnestol.[40] 1808 omtaltes en middelalderlig †*alterbordsplade* af sten, i hvis midte var en *helgengrav* ('en firkantet fordybning, som er lukket med en lille sten'); graven var dog tom.[52] Bordet dækkes på tre sider af *alterbordspaneler*, udført i forbindelse med hovedrestaureringen 1950-52 med genanvendelse af dele, antagelig fra 1500-tallets sidste fjerdedel. Det gælder i første række den øvre del af forsidens tre rundbuede arkader med tandsnit i bueslagene og hvirvelrosetter i sviklerne.[53] De ældre dele, der er beslægtede med tilsvarende i Bøvling (s. 789), står ligesom bordet i øvrigt uden bemaling, dog med spredt forgyldning af detaljer. En ældre gråstaffering fjernedes ved renoveringen. *Alterdug*, nyere, af hvidt lærred med kniplingsbort, smykket med cirkelkors.

★*Alterdug* (fig. 24), antagelig hidrørende fra kirken, med broderet årstal 1640 samt våbenskjolde

Fig. 25. Altertavle, 1586, med storfelt, malet 1856 af Clemen Toft, og sidefelter, udført o. 1872 (s. 955). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Altar, 1586, mit Hauptfeld, gemalt 1856 von Clemen Toft, und Seitenfeldern, um 1872.*

og initialer for Mogens (Clausen) Sehested og Lisbeth Gyldenstierne. Af linneddamask med broderi i hvidsyning, ca. 184×ca. 70,5 cm.

Dugen, der er afklippet i enderne med ombuk og er væsentligt smallere end det nuværende alterbord,[54] har indvævede scener med motiver fra lignelsen om Den fortabte søn, jf. skriftsted i versaler: »Lucas XV Cap (Luk. 15,11-32)«. De enkelte motiver, der er udført i symmetrisk gentagelse omkring længdeaksen, viser følgende, set nedefra og op: Faderens møde med den ældste søn i marken; faderen deler sin formue; den for-

Fig. 26. Topstykke af altertavle, vist med daværende placering af krucifiks (s. 956). Foto Poul Nørlund 1916. – *Oberes Stück von Altar, mit damaliger Platzierung des Kruzifix.*

tabte søn ødsler formuen væk ved vellevned; sønnen jages bort af to kvinder; den fortabte søn i svinestien. De bibelske motiver flankeres af en enkel rankebort med stiliserede fugle, blomster og vindrueklaser. Yderst er en bort i drejlsvævning. Placeret uafhængigt af de indvævede scener er to våbenskjolde med giverparrets initialer, »MS« og »LGS« og årstallet »1640«, broderet med hørtråd.[55]

Den brodrede dug er antagelig af hollandsk fabrikation (muligvis fra Haarlem) og tilhører gruppen af såkaldt 'historie-damask' med bibelske fortællinger.[56] Brugen af den enkle rankebort frem for de mere hyppigt anvendte dobbelte i samtiden kunne tyde på, at dugen oprindelig har haft en verdslig funktion som serviet og først sekundært er blevet omsyet til en alterdug.[57] Selvom det ikke direkte fremgår af de samtidige kilder, er det dog nærliggende at knytte gaven til Mogens Sehested og Lisbeth Gyldenstiernes store donation af tekstiler og altersølv, tidligst registreret i kirkeregnskaberne fra 1641.[17] Den specielle dug er heller ikke nærmere fremhævet i senere kilder, ligesom dens skæbne før erhvervelsen 1895 til Nationalmuseet (inv.nr. D 3137) fra en privatperson er ukendt. Den mulige tilknytning til Møborg Kirke forbliver derfor en hypotese, der alene bygger på kendskabet til den omtalte donation.

†*Alterklæder.* 1613 købtes tre alen lærred til alterklædet og 1631 dvellig (dvs. groft lærred) og silke til alterklædets for.[17] Som led i en større donation, tidligst registreret 1641, modtog kirken fra Mogens Sehested og Lisbeth Gyldenstierne et rødt blomstret fløjlsomhæng til alteret, besat med fire rækker guldkniplinger og smykket med parrets våbenskjolde samt tilhørende kappe af brun silke (se også *alterdug, altersølv og †messehagel).[17] Endnu nævnt 1655[43] og 1683.[39] En dug er tidligst nævnt 1662 i forbindelse med en istandsættelse, dog uden særlige kendetegn. 1842 foresloges anskaffelse af nyt alterklæde af rødt fløjl,

Fig. 27. Altertavlen, vist i forbindelse med restaureringen 1952. I storstykket ses omrids af en ældre husaltertavle (s. 956). Foto Johannes Th. Madsen o. 1952. – *Altar, anlässlich der Restaurierung von 1952 gezeigt. Im Hauptfeld sind die Umrisse eines älteren Hausaltars sichtbar.*

Fig. 28. Nederlandsk alabastrelief, o. 1550, skænket 1586 af Sophie Bille (s. 956). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Niederländisches Alabasterrelief, um 1550, 1586 von Sophie Bille gestiftet.*

silke eller klæde,[58] måske klædet af rødt fløjl med guldkors, nævnt o. 1862[18] og fornyet 1876 sammen med beklædning af knæleskammel. 1887 foresloges anskaffelse af et nyt klæde af karmoisinrødt fløjl med guldgaloner, måske identisk med det omhæng, der anes på fig. 20, og som kasseredes i forbindelse med bordets renovering. Et 'skåneklæde' af grønt stof, var i øvrigt lagt på bordet, når der ikke var gudstjeneste.[18]

Altertavle (fig. 25-28), anskaffet og stafferet 1586 ifølge regnskab, muligvis med genanvendelse af et senmiddelalderligt fløjskab.[17] Tavlen smykkedes samme år med et nederlandsk alabastrelief og et forgyldt krucifiks i drevet kobber, nu ophængt ved prædikestolen (s. 969), begge dele skænket af »Salige fru Sophie Maltij Jensens (Sophie Bille) til Møebierig Kirke Et Aar førent gudt Kaldet Hinde«, dvs. 1586.[17]

Tavlen, der har undergået en række ændringer siden sin tilblivelse, omfatter et postament, hvorpå står et trefløjet alterskab med midtfelt og smalle hængslede sidefløje. At dømme efter profilerne kunne dette være af ældre dato. Slanke, kannelerede korintiske søjler indrammer midt- og sidefelterne, der alle er indfattet i profillister. Fod- og topstykkerne er ensartet udformet med tværrektangulære fyldinger mellem højrektangulære postament- eller frisefelter. I midtfeltet er sekundært indsat malet storstykke i stedet for det ovennævnte relief, der sekundært er placeret i fodstykket, hvor det formentlig erstatter et postamentfelt. Topstykket, som ligeledes er delt over midterfløjen, har tværrektangulære felter mellem profilindrammede piller og krones af sekundære trekantgavle, hvorimellem vaselignende småspir. Det lille krucifiks har oprindelig været indfældet i topstykkets midte (fig. 26 og s. 969).

Alabastrelief (fig. 28), o. 1550, 29×25 cm, viser Nadveren. Kristus troner midt for nadverbordet med Johannes Evangelisten i sit skød. Han fatter om et brød med højre hånd. Den venstre, som formentlig har holdt kalken, er afhugget. På begge sider ses de øvrige apostle bænket, alle iklædt klassicerende, folderige klædedragter med nøgne ben og fødder. Forrest til højre er Judas fremhævet med pengeposen i sin højre hånd. Bordet er dækket med et fad, brød og en lysestage. Ved foden af apostlen, nærmest Judas, står en vinkande. Rummet bag sceneriet er ikke nærmere karakteriseret, men fremstillingen afsluttes foroven af to putti, der holder et folderigt draperi med tungebort.

Som det klart fremgår af fig. 27, var relieffet tidligere indsat i altertavlens storfelt. At dømme efter omridset på den bagvedliggende træfylding, udgjorde det formentlig centrum i en arkitektonisk indramning med postament og topstykke, flankerende sidesøjler og smalle storvinger, formet som nedadvendte, akantussmykkede volutter. Den kronende topgavl har haft en tværrektangulær kontur.[59] Relieffet har således indgået i en lille husaltertavle, i 1500-tallets anden halvdel et populært importobjekt, fortrinsvis fra de sydlige Nederlande (Mecheln og Antwerpen), blandt medlemmer af den hjemlige adel. De udsøgte kunstgenstande i moderne renæssancestil har enten været benyttet i de pågældendes privatkapel eller er, som her, blevet skænket til den lokale sognekirke. Ofte, men ikke altid,[60] har tavlerne i den ny placering bevaret den samtidige indramning med midtskab og sidefløje, smykket med givernes portrætter og våbenskjolde eller indskrifter mv.[61] Tilsyneladende har dette dog ikke været tilfældet her, hvor en malet indramning med et draperi antagelig dannede baggrund for den lille tavle.[53] Relieffets motiv, Nadveren, er ved siden af andre temaer fra Kristi fødsel og lidelseshistorie hyppigt anvendt på de nederlandske tavler og har uden videre kunnet indgå i en luthersk kontekst, uanset sin oprindelse i en katolsk kunstkreds. En direkte parallel til relieffet har dog ikke kunnet påvises.

Storfeltets *maleri*, »Kristus velsigner de små børn«, er udført i olie på lærred, 114×80 cm (lysmål) og signeret: »C. Toft 1856«. Den velsignende Kristus står iklædt hvidlig kjortel og blå kappe i et landskab med lysende blå himmel, spredte træer og bygninger. Rundt om ham flokkes kvinder og børn, foruden en enkelt mand i venstre side. Billedet, der er udført af malermester Clemen Toft fra Holstebro, anskaffedes antagelig 1872.[17] Sidefløjenes *grisaillemalerier* er formentlig samtidige og udført efter Thorvaldsens apostle i København Vor Frue Kirke (*DK KbhBy* 1, 216). De viser henholdsvis apostlen Thomas i venstre fløj og Johannes (Evangelisten) i højre som angivet med versaler på figurernes fodstykker. Dermed gentages motivet fra to af pulpiturbrystningens tilsvarende apostelmalerier, der ligesom altertavlen blev malet 1872 (s. 969).[18]

På topstykket er gengivet et skriftsted (Joh. 3,16 (-17)) vist med gylden fraktur på sort grund og gengivet fortløbende hen over alle fire skriftfelter. Alterets arkitektur er i øvrigt stafferet i hvidt, gråt, brunt og gyldent, mens alabastrelieffet viser forgyldning af udvalgte detaljer. Selve alterskabet står i rødt.

Tavlen, der udførtes 1586 af mestre i Viborg, afregnedes med 30 daler for træ, arbejdsløn og kost til billedskæreren, ligesom maleren fik et tilsvarende beløb for at staffere tavlen med sit eget guld og farve; dertil kom yderligere 17½ mark for malerens kost og syv mark for at køre tavlen til kirken.[43] Alteret har antagelig fra første færd haft skriftdækkede side-, smal- og topstykkefelter

Fig. 29. Alterkalk, skænket 1641 af Mogens Sehested og Lisbeth Gyldenstierne (s. 958). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Altarkelch, 1641 gestiftet von Mogens Sehested und Lisbeth Gyldenstierne.*

og knytter sig hermed typologisk til de tidlige lutherske katekismus- eller skrifttavler.[62] 1879 blev dele af altertavlen egetræsmalet i stedet for en ældre ludmaling.[18] 1952 gennemførtes en grundig snedker- og malermæssig restaurering af tavlen ved Johannes Th. Madsen, som anført på bagsiden af søndre sidefløj. Ved samme lejlighed tilføjedes de fire toptrekanter som erstatning for formodede oprindelige prydelser, mens krucifikset fjernedes og ophængtes ved prædikestolen. Ved en forudgående farveanalyse afdækkedes i alt mindst fire lag, måske endda fem, hvoraf den ene tilsyneladende kun var partiel. Den formentlig oprindelige bemaling omfattede brunrødt, rødt, sort og guld, tilsyneladende tillige med indskrifter i gylden fraktur på sort bundfarve. En partiel staffering, væsentligst i blåt, fandtes herover. En yngre staffering, hovedsagelig i gråt, grønt og sort med guld, blev siden, måske o. 1800, dækket af hvidgråt og guld, men var siden 1879, som nævnt ovenfor, erstattet af egetræsmaling på rammeværket. Ældre frakturindskrifter på topstykket, afvigende fra de nuværende, læstes fra venstre mod højre: »Ordet blev Kjød og boede iblandt os(.) Joh. 1, 14«, »Christus fandt en evig Forløsning(.) Hebr. 9,12«, »Døden er opslugt for-

Fig. 30-31. 30. Sygesæt af tin med stempler for Just Andersen (1884-1943) (s. 959). 31. Nyere altersølv, omfattende disk, o. 1858 (s. 958), oblatæske nr. 2, udført af C. C. Hermann (1949-92), (s. 958), ske, o. 1900 (s. 959) og moderne alterkande (s. 958). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *30. Krankengeräte in Zinn mit Stempeln für Just Andersen. 31. Neuere silberne Altargeräte: Patene, um 1858, Oblatendose Nr. 2, ausgeführt von C. C. Hermann, Löffel, um 1900 und Altarkanne.*

medelst Seier(.) 1 Cor 15 (54)« og »I Stilhed og Tillid skal Eders Styrke være(.) Esaias 30, 15«. På postamentfelterne, der flankerede alabastrelieffet, stod: »Jeg lever og/ I skulle leve« (Joh. 14,19).

Altersølv. Alterkalk (fig. 29), skænket 1641 af Mogens Sehested og Lisbeth Gyldenstierne sammen med tilhørende †*disk* (se også ★dug, †alterklæde og †messehagel);[17] bægeret blev fornyet 1882 samt forgyldt udvendigt og indvendigt.[18]

Den fine renæssancekalk, 12 cm høj, har sekstunget fod samt pyramidestubformet fodled med indgraverede, spinkle kartouche- og liljeornamenter ved fodtungerne og overgangen til det sekssidede skaftled, der er smykket med tilsvarende dekoration. Knoppen er sekstunget med rudebosser, hvorpå med fordybede versaler: »IHESVS«. Glat bæger med svagt udbuget mundingsrand.

Kalken, der er uden stempler eller indskrifter, var allerede fra første færd 'inden og uden forgyldt'.[17] 1811 anbefaledes kalken og den tilhørende disk omstøbt.[44] Ved en istandsættelse 1882 blev bægeret forstørret.[18]

Disk (jf. fig. 31), o. 1858, 13,5 cm i tværmål, glat med indgraveret ligearmet kors på fanen. Under bunden er to identiske stempler for Frederik Ferdinand Erlandsen, Lemvig (virksom o. 1855-70, *Bøje* nr. 6762). Disken er formentlig omstøbt af den ældre †*disk*, der 1858 foresloges rettet og gjort mindre dyb.[58] Den sidstnævnte, som hørte til Mogens Sehesteds og Lisbeth Gyldenstiernes altersæt, blev 1811 anbefalet omstøbt ligesom kalken, jf. ovf. og atter 1814;[45] nyforsølvet 2001.[18]

†*Alterkalk og disk.* 1627 indkøbtes en kalk og disk af messing for halvanden rigsdaler. 1632 afregnedes for »et Huus til Kalch och disch«, dvs. et tilhørende †*futteral*.[17]

Oblatæsker. 1) O. 1900, af porcelæn, 13,5 cm i tværmål, 7 cm høj. Sort med forgyldt kors. 2) Nyere (jf. fig. 31), af sølv, med mærke for C. C. Hermann (-1949-92), 11,5 cm i tværmål, 8 cm høj. Den enkle æske har cirkulært grundrids, skrånende sider og fladt låg. Under bund og låg er guldsmedens navn og lødighedsmærke indgraveret med versaler: »C. C. Hermann/ Sterling/ Danmark«. †*Oblatæske.* O. 1862 er nævnt en brødæske af blik.[18]

Alterkander. 1) Anskaffet 1912,[18] af porcelæn, 32 cm høj. Sort med forgyldt kors. Mærket under bund for Den Kongelige Porcelænsfabrik. 2) (Jf. fig. 31), moderne, af sølv, 24 cm høj. Den glatte kande har slankt korpus og fladt låg. Under bund med fordybede versaler: »Dansk Paramenthan-

del/ Sterling«. †*Alterkande*, ligeledes af porcelæn, blev anskaffet 1845.[58]

Sygesæt (fig. 30), nyere, med stempler for Just Andersen (1884-1943), af tin. Omfattende kalk, 12,5 cm høj, og disk, 9 cm i tværmål, begge med mesterstempler under bund; endvidere glasflaske med sølvprop, 16 cm høj, alt i futteral med gråt læderbetræk; tilhørende sort lædertaske.

Ske (jf. fig. 31), o. 1900, 13 cm lang. På skaftet dragelignende ornament og zigzagornament. Tre stempler på bagside, mestermærke: »FL« i rektangulær ramme, måske for F. Lindgren (virksom 1893-1910, jf. s. 1005) samt to vægtangivelser (11 lod).

Nadverskål, anskaffet 1906,[18] af porcelæn, 20 cm i tværmål. Forgyldt kors i bunden, hvorunder ses mærke for Bing og Grøndahl.

Alterstager (fig. 32), ifølge regnskab anskaffet 1653 i Ribe.[17] 41,5 cm høje med profileret fod, tredelt balusterskaft med flade kugler og flad lyseskål.[63] Stagerne, der er uden mærker eller indskrifter, erstattede et par ældre †*alterstager*, der ved samme lejlighed var indleveret 'til forbedring'.[17]

Syvstage, ifølge indgraveret versalindskrift på foden skænket til »Møborg Kirke 1952 med tak til Gud«. Ottesidet, bladdekoreret fod i tre afsæt; skaft og lysarme har tilsvarende bladudsmykning samt profilringe.

†*Alterbøger*. 1610 indkøbtes en alterbog 'til kirken og præsten', suppleret 1613 med en ny bibel (vel Hans Poulsen Resens udgave fra 1607), 1620 med en sangbog og 1636 med en bibel af 'en nye tryk' (Christian IV's bibel fra 1633); 1649 afhændedes 'en gammel forslidt bibel' vel den førstnævnte.[17] 1652 indkøbtes en ny alterbog.[17] 1662 blev på sysselprovsten, hofmester Jørgen Rosenkrantz' ordre indkøbt en ny bibel i København (jf. også s. 615).[43] Inventarbeholdningen 1683 omfattede en ny og en gammel alterbog, Christian IV's bibel i folio og Resens ditto i oktav samt Corpus Doctrinae Christianae, dvs. sandsynligvis en udgave af Philipp Melanchthons vigtige læreskrift fra 1560.[17]

Messehagler. Kirken har fire nyere messehagler i de liturgiske farver, anskaffet mellem 1963 og 1990.[64] Den yngste heraf (nr. 4) er leveret af Vævegården, Tylstrup.[65] 1) Af hvidt mønstervævet lærred med rygkors og Treenighedssymbol i guldgaloner og guldtråd. 2) Af grønt fløjl med rygkors af samme farve, kantet med guldgaloner og flankeret af guldbroderede aks. 3) Af lilla mønstervævet silke med påsyet rygkors af lilla fløjl, hvori hvidt felt med broderet tornekrone og palmekrans. 4) 1990, af rødt uld med rygkors af brede og smalle guldlidser.

★*Messehagel* (fig. 33a-b), 1788,[18] ifølge †initialer skænket af Nørre Holmgårds daværende ejere, Dines Pedersen Dinesen og Cathrine Hedvig Hansen (jf. også klingpung). Af rødt fløjl med broderede blomsterkviste i metaltråd og pailletter. Rygkors af brede guldgaloner; på forsiden ses konturer af givernes initialer: »DPD« og »CHH«, begge antagelig oprindelig broderet i sølv ligesom det nu forsvundne årstal.[18] For af hvidligt silke. I dag i Møborg Lokalarkiv.

†*Messehagler.* 1586 skænkede Sophie Bille en karmoisinrød hagel med rygkors af gyldenstykke (jf. også altertavle).[17] 1641 registreredes

Fig. 32. Alterstager, anskaffet 1653 (s. 959). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Altarleuchter, 1653 angeschafft.*

Fig. 33 a-b. For- og bagside af ★messehagel, skænket 1788 af Dines Pedersen Dinesen og Cathrine Hedvig Hansen (s. 959). Møborg Lokalarkiv. Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Vor- und Rückseite von ★Messgewand, 1788 gestiftet von Dines Pedersen Dinesen und Cathrine Hedvig Hansen.*

en fornem gave af Mogens Sehested og Lisbeth Gyldenstierne, omfattende en ny messehagel af brunt silkefløjl, kantet med guldsnore og rygkors af bliant (silke), ligeledes kantet med guld »Och Christij Koors der paa« (jf. †alterklæde, ★alterdug og altersølv).[17] Endnu nævnt 1655 og 1683, sidstnævnte år med en tilhørende messeskjorte. Samme år omtaltes også et stykke af en gammel hagel, vel førstnævnte, i kirkens kiste.[39]

Alterskranke, jf. fig. 25, 1862, af halvcirkulær form.[40] Skranken har drejede balustre og håndliste, formentlig af fyrretræ, samt nyere muret knæfald af gule sten med læderpolstring. Dele af skranken, bl.a. to låger, partier af rækværket og et ældre knæfald, findes dels på kirkens loft, dels på Møborg Lokalarkiv. 1953 tilføjedes hylde til særkalke.[53] Skranken, der 1879 var malet som egetræ og mørk mahogni med lidt forgyldning, står i dag

Fig. 34a-b. For- og bagside af ⋆fragment, antagelig fra †alterskranke, skænket 1715 af Christian de Linde (s. 961). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Vor- und Rückseite eines ⋆Fragmentes, vermutlich von †Altarschranke, gestiftet 1715 von Christian de Linde.*

med olivengrøn staffering og forgyldte detaljer; knæfaldet er betrukket med sort læder. *Altertæppe,* 1991. *Brudetæppe*, 1996, broderet efter tegning af Ellen Madsen med symbolerne for Tro, Håb og Kærlighed under strålesol. *Knæleskammel*, nyere, med sort læderpolstring.

Et udskåret fragment, antagelig af den ældre ⋆(†)*alterskranke* (fig. 34a-b), 1715, af fyr, findes i Møborg Lokalarkiv. Fragmentet, der er 168 cm langt, viser den øvre del af en oval reliefmedaljon, med årstallet »1715« og initialerne »C L« i reliefversaler, vel for Christian de Linde (†1753), daværende ejer af Ulsund og Bækmark i anneks-sognet, Nees (jf. også s. 989). Under initialerne ses hjelmprydelsen fra et våbenskjold, formentlig Lindes, mens en kalk og en oblat er gengivet øverst. To figurer med flagrende klædebon (eller vinger) flankerer medaljonen. Et profilled med halvrundt topstykke har tidligere skåret sig ind i figurernes underkrop. Fragmentet krones af en vandret bjælke, der delvis beskærer figurernes isser. En partiel staffering i rødt anes på forsiden, mens bagsiden har indskrift i hvid kursiv på sort med nadverordene: »Æder/ Dette er Jesu sande Legeme/ …/ Dette er Jesu sande Blod/ O (,) Jesu(s,) søde Jesu …/ …«. Fragmentet, der tydeligvis har været beregnet til at blive set fra begge sider, kunne have udgjort dele af midtpartiet i en skranke af lige forløb, jf. bl.a. alterskranke i Hjerm Kirke (Hjerm Hrd.), skænket i 1700-tallets begyndelse og smykket med et englepar, der holder alliancevåbner for broderen, Christen de Linde, og hans hustru, Ellen Marie von Obelitz. En †skranke blev foræret 1747 af Christian de Linde til Møborgs nabokirke, Flynder (s. 903). En alternativ anvendelse af fragmentet, f.eks. på en skriftestol eller som hængestykke på en korbuebjælke er også en teoretisk mulighed, men præcise

Fig. 35-36. 35. Døbefont, vist med *fontelåg, o. 1654 (s. 963). 36. Døbefont nr. 1, romansk (s. 962). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *35. Taufe, gezeigt mit *Taufdeckel, um 1654. 36. Romanische Granittaufe.*

paralleller savnes dog. Den tidligere †skranke er nævnt 1845, dog uden nærmere karakteristik.[58]

Døbefonte. 1) (Fig. 35-36), romansk, af granit, 85,5 cm høj, tilhørende egnens nordvestjyske bægerbladstype (Mackeprang, *Døbefonte* 161, 407, jf. også Nørre Nissum og Lomborg, s. 657 og 748). Den firsidede fod, der er af lysere rødgrå granit i modsætning til kummens mere rødbrune stenmateriale, er formet som en søjlebase med hjørneknopper og kraftig vulst ved overgangen til kummen. Denne, der måler 68 cm i tværmål, har på undersiden krans af bægerblade og ved mundingen en attisk profil. Spredte blågrå farvespor ses både på fod og kumme, formentlig rester af den staffering, der 1882-83 forlangtes afrenset.[18]

Fonten, der o. 1862 stod ved kirkens nordlige side, neden for alteret,[18] er i dag placeret ved korbuens nordre vange.

2) (Fig. 37), fontekumme, romansk, af sandsten, formentlig skånsk, 48 cm høj og 66 cm i tværmål. Kummen, der er behugget ved mundingsranden og har firkantet afløbshul i bunden (tværmål 14 cm), er smykket med tovsnoning og en frisedekoration af palmetter, men finder ingen paral-

leller blandt egnens fonte. Foden mangler. Typologisk hører den til gruppen af 'palmetfonte', produceret i Skåne og eksporteret til kirker over hele Danmark (Mackeprang, *Døbefonte* 357).[66] Fontens oprindelige kirkelige tilhørsforhold er ukendt. 1917 omtales den som placeret 'i fårestien' på Nordenbjerggård, beliggende i sognet. 1989 flyttedes den til kirkens våbenhus.[67]

⋆*Fontelåg* (jf. fig. 35), af fyr, antagelig identisk med det 1654 nyanskaffede låg, der erstattede det ældre †*låg* (»thecknis)« over fonten.[43] Låget, der er 87 cm højt, er formet som en kegle med bundplade og foroven et kugleformet spir eller en topkugle af jern. Typen er middelalderlig (jf. Arrild og Bramminge, *DK SJyll* 1272; *DK Ribe* 3080), og det bevarede låg kan således være en gentagelse af et væsentlig ældre eksemplar, jf. også fontelåg i Endelave (o. 1700, *DK Århus* 5321) og Linå (1700'erne, *DK Århus* 3288).

Dåbsfad (fig. 38), o. 1550, af messing, antagelig sydtysk (Nürnberg). I bunden af fadet, der har tværmålet 49,5 cm, er i drevet relief vist Syndefaldet. Adam og Eva flankerer Kundskabens Træ med slangen; i baggrunden th. ses en summarisk gengivet arkitekturkulisse, formentlig Paradisets port. Midtfeltet indrammes af to skriftborter i relief, inderst med minuskler og derefter med renæssancemajuskler eller versaler, begge dog

Fig. 37. Fontekumme fra døbefont nr. 2, romansk, siden 1989 indsat i våbenhuset (s. 962). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Taufbecken von romanischer Taufe Nr. 2, seit 1989 ins Waffenhaus eingelassen.*

Fig. 38. Dåbsfad, o. 1550 (s. 963). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Taufschüssel, um 1550.*

vanskeligt tydbare.[68] Yderst spinkle, stemplede bladornamenter. Fanen har tilsvarende ornamentborter, inderst med sekstakkede stjerner og yderst med småblade. Fadets bund er dækket af en rødlig farve.

Syndefaldsbilledet er udført efter et ofte anvendt forlæg, benyttet i dåbsfade, bl.a. i Sønder Alslev (*DK Maribo* 1400), Rørby (*DK Holbæk* 1524), Malt (*DK Ribe* 2828), Sønder Årslev og Sønder Galten (*DK Århus* 1557, 2110).

Dåbskande, anskaffet 1889,[18] af tin, 22,5 cm høj. Svajet korpus og hank samt hvælvet låg svarer til en i samtiden almindelig anvendt type, jf. bl.a. Rom (s. 797). Kanden, der repareredes 2007, erstattede en ældre og mindre †dåbskande, ligeledes af tin, anskaffet 1862.[40]

†*Korskranke.* 1649 indkøbtes et stykke træ til »Brixdøren«, dvs. døren i korskanken eller -gitteret.[17]

Krucifiks (fig. 39), tidligst nævnt 1876,[18] omtaltes 1891 som »skaaret af en Mand der i Egnen for omtrent en Snes Aar siden«,[69] antagelig tømrer Peder Christensen i Bøvling, der netop 1876 udførte det nærtbeslægtede krucifiks i Nees (s. 1007). Den ca. 140 cm høje, groft skårne Kristusfigur med snoet vidjekrans om hovedet, hænger i strakte arme og har højre ben lagt over ven-

Fig. 39. Krucifiks, o. 1876 (s. 963). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Kruzifix, um 1876.*

stre. Enkelt korstræ med navneskilt. Kristus har gulligbrun karnation med brunt hår og skæg, grøn krans og forgyldt lændeklæde. Korstræet er brunstafferet med hvidlig navnetavle, hvorpå med sorte skønskriftbogstaver: »INRI«. 1876 på triumfvæggen, i dag på skibets sydmur.

Prædikestol (fig. 40-42), ifølge kirkens regnskaber udført, opsat og stafferet inden for tidsrummet 1610-18.[17] Sekundært placeret på bærestolpe, dendrokronologisk dateret o. 1475.[70]

Stolen omfatter kurv i fire arkadefag, bærestolpe, opgang og himmel. Felterne indrammes af undersætsige toskanske søjler med kannelering, mens de enkelte arkader har bueslag, båret af omkringbøjet profilled og med bladornamenter i sviklerne. Postamentet har fyldingsfremspring mellem profilindrammede paneler og afsluttes herunder med drejede småspir imellem kartouchehængestykker; frisen har kannelerede volutkonsoller, tilsvarende paneler og krones af sammensat gesimsled, bl.a. med tandsnit.

Prædikestolen hviler på en *bærestolpe* (fig. 41-42), en genanvendt egestolpe, dendrokronologisk dateret til o. 1475, 129 cm høj. Stolpen har på forsiden udsmykning af en groft skåret tovsnoning under et profilled. Foroven er indsat to vinkelformede knægte; forsidens har forneden en dyreklolignede afslutning under tilsvarende dobbelte tovstave, mens bagsidens er glat. Et taphul i stolpens højre side antyder, at et lignende bæreled har været indføjet her, dog lavere placeret. Muligvis hidrører stolpen fra et ældre †pulpitur i skibet eller †korsarmen. En beslægtet bærestolpe, ligeledes antagelig senmiddelalderlig, ses under herskabspulpituret i Dronninglund Kirke (Dronninglund Hrd., Ålborg Amt).

Opgangen er placeret i koret ved triumfvæggens sydside, hvorfra murede trin af nyere dato, hegnet af et tilsvarende nyere, sortmalet metalgelænder, fører op til en kurvehanksbuet åbning mod skibet, gennembrudt i forbindelse med stolens opsætning.

Prædikestolens *himmel* er femsidet og har trekantede topgavle, kronet og flankeret af småspir.; herunder nedhængende tungebort og under himlens midte en Helligåndsdue med udbredte vinger.

I arkadefagene er evangelistbilleder, malet med oliefarve på zinkplader og udført i årene før eller efter 1850 i forbindelse med nyopmalinger af stolen.[71] Felterne viser fra nord til syd henholdsvis Mattæus, Markus, Lukas og Johannes, alle vist i halvfigur med tilhørende symboldyr og placeret mod en neutral, gråsort baggrund. Indskrifter i gylden fraktur på sort baggrund i frise- og postamentfelterne refererer henholdsvis til Luk. 11,28 (1. og 2. frisefelt) og 1 Pet. 4,11 (3. og 4. frisefelt), Matt. 5,3-5 (1., 2. og 4. postamentfelt) og Hebr. 12,15 (3. postamentfelt). Selve stolens bemaling i gulokker, forskellige brune nuancer, rødbrun, mørkegrøn og sort med forgyldning hidrører fra Johannes Th. Madsens nystaffering fra 1952, som anført på bagsiden af kurvens 1. fag med gul fraktur. Selve bærestolpen blev ved samme lejlighed afrenset for maling. Under den nuværende staffering afdækkedes 1952 mindst tre eller muligvis fire farvelag, i store træk harmonerende med altertavlens: ældst (antagelig oprindelig) er en delvis farvelægning med rødt og grønt, hvor-

Fig. 40. Prædikestol, udført 1610–18, med bærestolpe, dendrokonologisk dateret o. 1475, og evangelistmalerier, o. 1850 (s. 964). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Kanzel, ausgeführt 1610-18, mit Tragpfahl, dendrochronologisch datiert auf um 1475, und Evangelistengemälden von um 1850.*

over en staffering i gråt, grønt, gult, sort og guld (samtidig med altertavlens fjerde lag), efterfulgt af en hvidgrå bemaling og senest en egetræsmaling med sortgrå smalfelter, hvori en marmorering. Også i storfelterne blev iagttaget marmorering under figurmalerierne.[53]

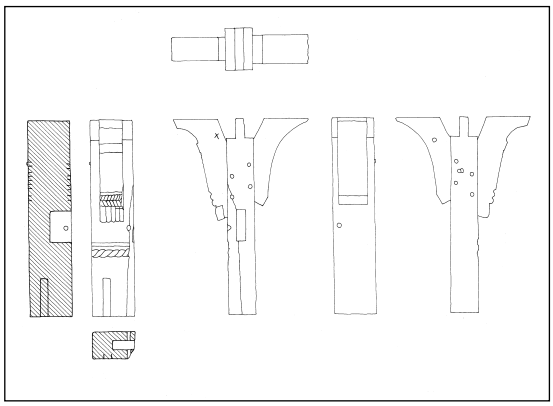

Fig. 41. Bærestolpe, dendrokonologisk dateret o. 1475 og sekundært placeret under prædikestolen (s. 964). 1:50. Målt og tegnet af Thomas Bertelsen 2008. – *Tragpfahl, dendrochronologisch datiert auf um 1475 und sekundär platziert unter der Kanzel.*

Anskaffelsen af prædikestolen er ganske velbelyst. 1610 afregnedes med mureren og snedkeren for opsætningen og indmuringen af stolen. Arbejdet med udførelsen aflønnedes 1611-12 med 12 daler.[17] Himlen udførtes eller nyistandsattes 1617, mens Morten maler gennemførte den afsluttende staffering af hele værket det følgende år.[17] En trappe til stolen leveredes 1661.[43] 1836, 1845 og atter 1872 blev stolen opmalet. Fra en af disse istandsættelser, måske den sidstnævnte, hidrører antagelig kurvens evangelistbilleder.[72] 1841 genopsattes himlen, der var midlertidig nedtaget,[58] mens rækværket ved opgangen anbefaledes istandsat 1874.[18] Kurvens bærestolpe ('søjlen under prædikestolen') er tidligst nævnt 1881 i sin nuværende placering i forbindelse med en forstærkning.[18] Siden 1877 er i øvrigt jævnligt omtalt fornyelser af kantlistens røde fløjlsbetræk. 1906 tilføjedes ved samme lejlighed en læsepult.[18] Som nævnt ovenfor blev stolen hovedistandsat 1953. Samtidig blev opgangsgelænderet antagelig fornyet.[53]

Stolestader (jf. fig. 21, 23), udført i forbindelse med hovedrestaureringen 1950-52 efter Viggo Norns vanlige type (jf. bl.a. Bøvling Kirke, s. 841). Glatte opstandere med vandret øvre afslutning og udtrækssæder, tværrektangulære profilfyldinger i rygpanelerne. Lys grå staffering med mørkere grå og rødbrune accenter; gråblå hynder.

†*Stolestader.* Kirkens stole er tidligst nævnt 1590, da der udførtes skamler hertil.[17] Menighedens sæder omfattede også stole i 'korskirken', dvs. i †korsarm.[73] 1649 blev disse stole omflyttet og delvis istandsat, mens kirkens stole ('skamler') repareredes 1655.[43] O. 1862 talte beholdningen 34 stader uden døre, men med rygstøtter. 1872-73 fornyedes stolestaderne (jf. fig. 20).[18] En ★*gavl*

Fig. 42. Bærestolpe, dendrokonologisk dateret o. 1475 og sekundært placeret under prædikestolen (s. 964). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Tragpfahl, dendrochronologisch datiert auf um 1475 und sekundär platziert unter der Kanzel.*

Fig. 43. Klingpung, skænket 1778 af Dines Pedersen Dinesen og Cathrine Hedvig Hansen (s. 967). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Klingelbeutel, 1778 von Dines Pedersen Dinesen und Cathrine Hedvig Hansen gestiftet.*

med en syvbladet roset i topstykket og to farvelag, perlegråt over lysegrønt, kan hidrøre fra de ældre stole. I Møborg Lokalarkiv.

En nyere grålmalet *bænk* er opstillet i våbenhuset. †*Skamler.* 1845 anskaffedes syv til midtergangen.[58]

Præstestol, nyere, af lyst eg med fletsæde, er i koret. ★*Præstestol* (jf. fig. 20), o. 1900, af lakeret fyr med armlæn og flettet sæde samt ryg. I Møborg Lokalarkiv.

En †*skrifte- og præstestol* opsattes 1632 'i altergulvet', dvs. i korets nordside. 1862 placeredes den bag alteret, mens en †*degnestol*, der tidligere vel var anbragt i korets sydside, 1862 flyttedes til korbuen;[40] herfra fjernedes den dog 1880, hvorefter degnen fik plads i den øverste kirkestol, vel i mandsrækken; pladsen forsynedes 1881 med et skab, mens rummet bag alteret 1884 afskærmedes med grønne forhæng, jf. fig. 20.[18]

Kirkens to *dørfløje* er af eg og udført ved restaureringen 1950-52. Mellem våbenhus og skib er fløjen lakeret og konstrueret med kvadratiske fyldninger, som også ses på indersiden af våbenhusets yderdør, hvis yderside dannes af lodrette sortbejdsede stave. Begge har smedejernshåndtag.

Kiste (fig. 44), antagelig 1600-tallet, af eg med fragmenter af læderbetræk og beslag samt bæreringe af jern. Kisten, der måler 149×54×50 cm, kan være identisk med kirkens kiste, hvis nøgle og lås tidligst er omtalt 1621 og atter 1625, eller den kan identificeres med den 1632 anskaffede »Skuff at foruare Alterkleder Vdj«,[17] atter omtalt 1683.[39] 1989 blev kisten istandsat og nedflyttet fra kirkens loft.[74] I våbenhuset. †Kister. 1632 noteredes det, at Nørre Holmgårds ejere opbevarede to forseglede brevkister i kirken.[75]

Skabe. 1) Anskaffet 1881 til messeklæder.[18] I våbenhuset. 2) Nyere, bag alteret. †*Geværskab* til brug for landmilitsen er omtalt 1703-04 (jf. Nørre Nissum og Rom, s. 660, 801).[76]

Pengebøsse, nyere, af messing, opsat ved norddøren. Under bund mærkat fra leverandøren, Hans V. Jensen, Enebjergvej 2, Næstved. ★*Pengebøsse*, ældre, af blik med sortstaffering. I Møborg Lokalarkiv.

Klingpung (fig. 43), ifølge indskrift skænket 1778 af Dines Pedersen Dinesen og Cathrine Hedvig Hansen (jf. ★messehagel); af messing og træ med pose af blåt fløjl med guldbesætning. På ringen indprikket: »17 DSD CHH 78«. Klingpungen blev 1960 istandsat af Nationalmuseet.[77]

Orgelpulpitur (fig. 23, 45), udført 1662-63 af Villandtz (Villads) snedker og Hans Molle (maler(?)) i Ringkøbing, jf. også udskåret årstal, »1663«.[43] Pulpituret hviler siden nyopsætningen 1987 på jerndragere, indsat vestligst i skibets langvægge, med opgang i nord. Brystningen omfatter 12 arkadefag, indrammet af joniske halspilastre med kannelerede skafter og prydfelter med rosetter, rhomber og ovale medaljoner; de enkelte arkader har tilsvarende kannelerede skafter, bueslag med

Fig. 44. Kirkekiste, 1600-tallet (s. 967). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Kirchenkiste, 17. Jahrhundert.*

Fig. 45. Pulpitur, 1663, anvendt siden 1917 som orgelpulpitur og gengivet før midlertidig nedtagning (s. 968). Foto Johannes Th. Madsen o. 1953. – *Empore, 1663, seit 1917 als Orgelempore verwendet, wiedergegeben vor der vorübergehenden Abmontierung.*

æggestav og bladornamenter i sviklerne. Kron- og sokkelfrise har henholdsvis ornamentsmykkede og kannelerede triglyffer, heraf bærer kronfrisens midterste triglyf årstallet: »1663«, udskåret i relief. En †hængebort og fire par retkantede †bærestolper fjernedes i forbindelse med pulpiturets ændring ved hovedrestaureringen (fig. 23).

Den nuværende staffering i arkadefelterne omfatter apostelmalerier i grisaille på sort bund efter Thorvaldsens forlæg fra København Vor Frue Kirke, svarende til altertavlens sidefløje og antagelig samtidig hermed, dvs. o. 1872 (jf. s. 956). I kronfrisen læses de respektive apostelnavne i hvid fraktur. En ældre staffering, vel samtidig med apostelmalerierne, viste dog navnene udført i antikva og placeret i sokkelfrisen (fig. 45). Rammeværket, der nyopmaledes i forbindelse med hovedrestaureringen 1950-52, står i sort samt i to nuancer af brunt og gråt med teglrøde og grønne accenter. Herunder fandtes i alt fire farvelag, svarende til altertavlen og prædikestolen; under en træfarve i lys umbra og brunsort fandtes en hvidgrå farve, herunder en lys blå staffering og nederst en farvelægning med blåsort, rød og brunrød. Den sidstnævnte bemaling var dog kun partiel. Efter alt at dømme fandtes ingen ældre figurmalerier under aposteldekorationen.[53]

Pulpituret (»Enn Poplitue«) opsattes 1662-63 efter 'hr. hofmesters bevilling og tilladelse', dvs. provsten Jørgen Rosenkrantz. Førstnævnte år indkøbtes egefjæl i Holstebro til 'forklædningen', dvs. til brystningen, mens bjælker og 'master' mv.

til underbygningen erhvervedes i Lemvig. Villandtz (Villads) snedker fik 33 slettedaler for at udføre arbejdet 'på egen kost', mens Hans Molle (maler(?)) i Ringkøbing 1663 lønnedes med 10 slettedaler for stafferingen.[43] 1844 opmaledes 'forslaget', dvs. brystværket.[58] 1868 blev gulvet i pulpituret over mandsstolene repareret, og 1872 nymaledes hele pulpituret, antagelig med udførelsen af apostelmalerierne. En ny trappe opsattes 1880.[18] O. 1917 fik pulpituret funktion som orgelpulpitur (jf. ndf.) efter forinden at være stabiliseret. I forbindelse med hovedrestaureringen 1950-52 blev det nedtaget og opstillet på tårnrummets gulv som en brystning foran orglet. Ved samme lejlighed blev panelværket afkortet, idet fem fag anvendtes til indramning mod nord og syd samt til indgangsdøren. 1988 retableredes pulpituret dog i sin oprindelige placering.[76]

†*Pulpitur.* Ifølge en ældre tradition fandtes ud over stole også et pulpitur i den o. 1815 nedrevne korsarm og gravkapel.[75] Hverken datering eller udformningen af dette kendes imidlertid.

Orgel (fig. 23, 45), 1947, med seks stemmer, bygget af Th. Frobenius & Co., Kgs. Lyngby. Disposition: Quintatön 16', Principal 8', Gedakt 8', Oktav 4', Gemshorn 2', Mixtur III-IV; svelle. Anhangspedal (tilbygget 1988). Mekanisk aktion, sløjfevindlade. Facaden, der oprindelig havde attrappiber af tinlegering, blev lettere omdannet 1950 samtidig med at instrumentet flyttedes fra vestpulpituret (jf. ovf.) til tårnrummets gulv. 1988 opstilledes orglet på det retablerede pulpitur bag en enkel gitterfacade. Spillebordet er placeret i orgelhusets søndre gavl. Et †orgel anskaffedes o. 1917 og opstilledes på pulpituret.[78]

Salmenummertavler (jf. fig. 23), anskaffet 1964.[18] Glatte med buet overkant og metaltal til ophængning. Grå med sorte tal.

★*Salmenummertavler.* Fire ældre tavler, de to til påskrivning med kridt, de to til skydebrikker findes henholdsvis på kirkens loft og i Møborg Lokalarkiv, jf. ndf. †*Salmenummertavler.* O. 1862 nævnes fem tavler. 1899 anbefaledes anskaffet en nummertavle med bevægelige tal til supplement af den daværende beholdning, der på dette tidspunkt var reduceret til to. 1927 males tavlerne brune.[18]

Fig. 46. Krucifiks, skænket 1586 af Sophie Bille til udsmykning af altertavlen. I dag ophængt på sydsiden af triumfbuens vestvæg (s. 969). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Kruzifix, 1586 gestiftet von Sophie Bille zur Ausschmückung des Altars. Heute an der Südseite der Westwand des Triumphbogens aufgehängt.*

Et *krucifiks* (fig. 26, 46), skænket 1586 af Sophie Bille og opsat året efter på altertavlen (se denne). Af messing med forgyldning. Krucifikset, der måler 32 cm, omfatter et korstræ, indrammet af perforeret kartouchebort og med »INRI« i reliefversaler over Kristi hoved. Den støbte Kristusfigur hænger i næsten strakte arme. Hovedet med tovsnoet vidjekrans og tvedelt skæg er svagt bøjet mod højre side; figuren har lændeklæde med snip ved venstre hofte og strakte ben med venstre fod lagt over højre.

Krucifikset, der sammen med en alabasttavle og en †messehagel indgik i Sophie Billes donation til kirken i året før hendes død,[17] var indtil altertavlens restaurering 1952 indsat i dennes topstykke (jf. fig. 26, s. 956). Herefter ophængtes det på triumfvæggen, nær ved prædikestolen (jf. fig. 21). Krucifikset er i form og dimensioner beslægtet med samtidige kistekrucifikser, jf. bl.a. eksempel

i Ruds Vedby Kirke (*DK Holbæk* 1012); dette var ligeledes, om end først fra 1850'erne, opsat på alteret. Det er dog uvist, hvorvidt Møborgkrucifikset tidligere har været påmonteret en kiste.

Præsterækketavle, nyere med opmaling fra 1985.[18] Tavlen, der hænger i kirkens vestende, har indskrifter i sort antikva og fraktur (initialer dog i rødt) på lys bund; profilramme i brunt og olivengrønt.[79]

Lysekroner (fig. 21-23), anskaffet i forbindelse med kirkens hovedrestaurering 1950-52.[80] De to ensdannede bronzekroner har 2×6 arme og kogleformet afslutning under hængekuglen. Fire nyere toarmede lampetter, opsat på skjoldformede vægplader, findes hhv. i kor og i tårnrummet.

†*Lysekroner.* O. 1862 nævnes en krone midt i kirken. 1912 opmaledes kronen (af træ?) i hvidt, mens de tilhørende bronzedele blev guldbelagt.[18] Kronen blev siden erstattet af to seksarmede kroner samt en kuglelampet. †*Lysearme.* 1653 leveredes to jernbøjler til at sætte lys.[17]

Fig. 47. Klokke, skænket 1509 af Marine Lange og antagelig støbt af Peder Hansen, Flensborg (s. 970). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Glocke, 1509 gestiftet von Marine Lange und Guss vermutlich von Peder Hansen, Flensburg.*

Kirkeskib (jf. fig. 21), »Jacob« af Rønne, skænket 1968 i forbindelse med ophævelsen af Møborg Hesteforsikring;[81] grøn- og hvidstafferet, henholdsvis under og over vandlinjen. Ophængt i skibets midte.

Begravelsestilbehør. Jordpåkastelsesskovl med tilhørende *sandskuffe*, begge af sortmalet træ og sidstnævnte med messingbeslag og mærke: »Kirken/ Møborg/ 2001«. En ældre skovl er nævnt o. 1862, måske identisk med ⋆skovl med tilhørende skuffe i Møborg Lokalarkiv.[18] *Ligbåre*, omtalt 1655.[43] *Jordpåkastelsesspade*, nævnt o. 1862.[18]

Klokke (fig. 47), 1509, tilskrevet Flensborgmesteren Peter Hansen (Uldall, *Kirkeklokker* 236). Klokken, der er 80 cm i tværmål og mangler en flis af selve slagringen, har profilring ved overgangen fra legemet til slagringen. Om halsen er en tolinjet latinsk og dansk indskrift i reliefminuskler, indrammet af lister: »ihesus nasarenus rex iudeorum alpha et o deus et homo rex glorie veni cum pase amen anno domini m d nono opo then thi var fru marin forstander til thenne kloch« (Jesus af Nazareth, jødernes konge, alfa og omega, Gud og menneske, ærens konge, kom med fred, amen. I det Herrens år 1509 på den tid var fru Marin (Maren Pedersdatter Bomøve Lange) forstander til denne klokke). Klokken er ophængt i tovsnoede hanke i en nyere slyngebom af eg. En ældre ⋆knebel findes i Møborg Lokalarkiv. Samtidige lokale paralleller, ligeledes tilskrevet Peter Hansen, findes i Tørring (s. 692) og Fabjerg (Skodbjerg Hrd.).

Klokken, der skænkedes af fru Maren, Malte Juels hustru (jf. også †kalkmalerier og epitafium nr. 1), repareredes 1597 sammen med klokkestolen, samt atter 1619 og 1630. 1640 udskiftedes klokkestolen, og hertil indkøbtes bl.a. egetømmer fra Silkeborg Skovene.[17] 1675 blev klokken, 'som hængte på fald', nedtaget og nyophængt.[43] 1806 klagedes dog over, at træværket, hvori klokken hang, var så brøstfældigt, at der ikke kunne ringes uden fare.[82] 1811 blev tømmeret nedtaget og klokken i stedet for ophængt i nordsidens glamhul.[30] 1838 forsynedes klokken overalt med nyt jern, bl.a. for at gøre den lettere at ringe.[58] 1973 installeredes automatisk ringe- og bedeslagsapparatur.[18]

Fig. 48. Epitafium nr. 1-3, før 1922 opsat udvendigt på skibets nordmur (s. 973, 975, 976). Foto Poul Nørlund 1916. – *Epitaph Nr. 1-3, vor 1922 außen an der Nordmauer des Schiffes befestigt.*

GRAVMINDER

Kirkens ældst bevarede gravminder hidrører fra tidsrummet o. 1585-1612 og har alle haft forbindelse til Sehestedfamilien på Nørre Holmgård. To af de i alt fire monumenter var oprindelig placeret på væggen i den †korsarm (s. 942), der senere anvendtes til slægtens gravkapel. Én var indmuret i nord på triumfvæggens vestvendte facade, mens den sidste var nedlagt i korgulvet. I det følgende beskrives vægmonumenterne, der sandsynligvis altid har haft en lodret placering, som epitafier og mindetavler (nr. 1-3), mens stenen er anført som gravsten (nr. 1). Om de enkelte monumenters gentagne flytninger i løbet af 1800- og 1900-tallet, se nedenfor.

Epitafier og mindetavler. 1) (Fig. 48-50), ifølge indskrift udført 1585[83] på initiativ af Malti Jensen (Malte Jensen Sehested) 1585, over Malthi Jvl til Holvmgaard (Malte Juel til (Nørre) Holmgård), †1508 smst., og hans hustru Maren, som var Peder Langis datter aff Wotbore (Marine Pedersdatter Bomøve Lange (Munk), datter af Peder Nielsen Bomøve Lange-Munk til Votborg (Tæbring Sogn, Morsø Sønder Hrd., Thisted Amt), †15□ (efter 1515), ligeledes på Nørre Holmgård.[84] Endvidere over Jens Thameszen (…) paa Hollumgaard (Jens Thomesen Sehested til Vellingshøj, Holmgård, Højris og Surkær), †15. nov. 1555, og dennes hustru, Anne Malthi Jvls datter (Anne Maltesdatter Juel), †1519 (antagelig fejskrivning for 1549).[85]

Våbentavle af grå kalksten, 189×92 cm, nederste venstre hjørne afbrudt og sammenføjet med cement. Tavlen er udformet som et dobbeltmonument over de to ægtepar, idet hver del omfatter et skriftfelt under to par alliancevåbner. Indskrift i reliefversaler. Indskrifterne og de otte våbenskjolde henviser til Malte Jensen Sehesteds forældre, bedsteforældre og oldeforældre. Øverst refereres til hans mødrene aner, Juel og Munk for Malte Juels forældre (Jens Juel og Ingeborg Pedersdatter Munk) og Lange og Kaas for Maren Langes forældre (Peder Nielsen Bomøve Lange og Inger Jensdatter Kaas); nederst ses den fædrene slægt, med Sehested og Viffert for Jens Thomesen

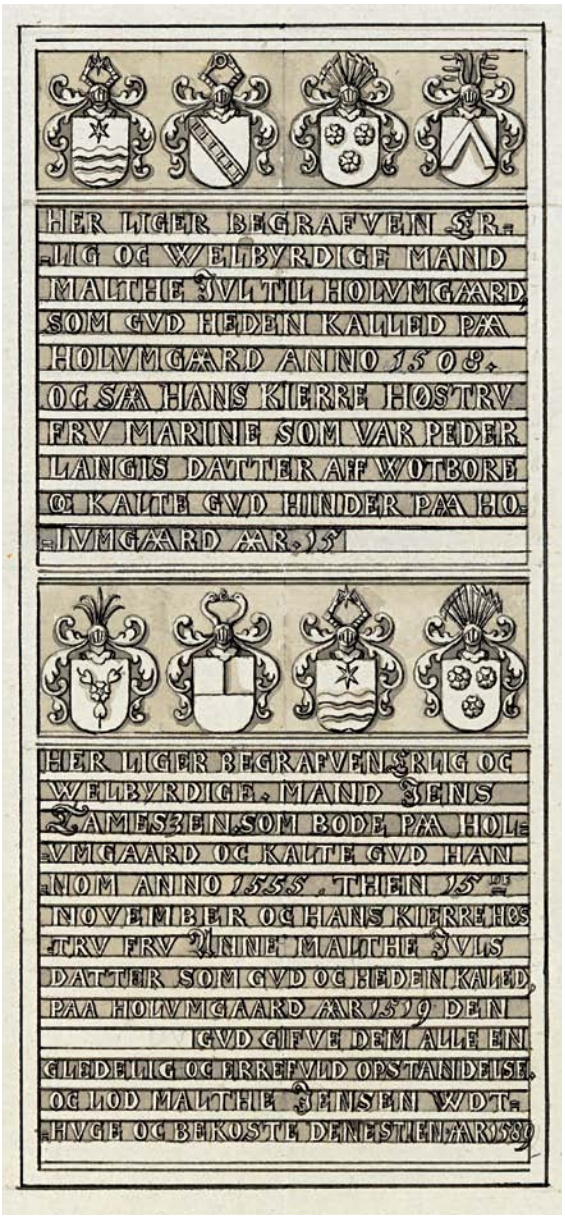

Fig. 49-50. 49. Epitafium nr. 1, opsat 1585 af Malte Jensen Sehested over Malte Juel og Maren Lange, samt over Jens Sehested og Anne Maltesdatter Juel (s. 971). Tegning ved Søren Abildgaard 1773. 50. Epitafium nr. 1. Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Epitaph Nr. 1, aufgestellt 1585 von Malte Jensen Sehested für Malte Juel und Maren Lange sowie für Jens Sehested und Anne Maltesdatter Juel.*

Sehesteds forældre (Thomas Thomesen (Sehested)) og Juel samt Lange for Anne Maltesdatter Juels forældre (Malte Juel og Maren Lange). Epitafiet er samtidig et mindesmærke over Nørre Holmgårds ejere gennem tre generationer (fra Malte Juel til Malte Jensen Sehested).[86] Tavlen henføres ligesom nr. 2 af Chr. Axel Jensen til 'Det jydske gravstensværksted 1574-1590'.[87]

Tidligst omtalt 1769 og 1773 som opsat hhv. 'i muren lige for prædikestolen' (*DaAtlas*) eller 'på nordsiden af koråbningen i muren' (*Abildgaard*), dvs. vel på triumfvæggens vestvendte nordside,

umiddelbart under den heraldiske kalkmaleriudsmykning (s. 950) på korbuens nordvange.[88] Efter o. 1862 flyttet til kirkens eksteriør, hvor den 1879 er nævnt som placeret på nordmuren sammen med epitafium nr. 2 og 3 (fig. 48, s. 975-76).[89] 1922 placeret på tårnets vestvæg under vinduet. I forbindelse med hovedrestaureringen 1950-52 anbragt på korets nordvæg, hvorfra den 1975 flyttedes til sin nuværende placering på sydvæggen. Fæstnet med metalkramper øverst og opsat på muret sokkel.

2) (Fig. 48, 51-53), o. 1587, over Malthi Jenssen til Holmgaard (Malte Jensen Sehested til (Nørre) Holmgård, landsdommer i Nørrejylland og lensmand på Ørslev Kloster), †15□ (før 20. april 1592), og hans hustru, Sophi Bilde (Sophie (Clausdatter) Bille), †17. april 1587 på Holmgård.

Figursten af grå kalksten, 260×142 cm; to tværgående revner hen over stenens øvre og nedre del er sammenføjet med cement. Endvidere er mindre partier afslået. Indskrifter i smukt formede reliefversaler i topfeltet samt på figurfeltet.

Den usædvanlige sten er vandret delt i to felter. Topstykket omfatter tre profilindrammede felter, et midtbillede med fremstilling af Opstandelsen, der flankeres af to skrifttavler. Kristus står på eller næsten svæver over kanten af en kiste, idet han virkningsfuldt nedtramper dødens og det ondes dæmoniske magter, vist i skikkelse af et slangeomvundet skelet med knækket pil og en djævel med sammenbundne hænder, flagermusevinge, busket hale og dyrekløer. Den muskuløse Kristusfigur har lokket, skulderlangt hår og tvedelt skæg. Bag hovedet ses glorien, markeret med stråletakker. Ved hans venstre side breder en kappe med tætte, plisserede folder sig ud i vifteform, mens et tilsvarende stofrigt lændeklæde er svøbt om hofterne med en snip, der flagrer ud til den modsatte side. I højre hånd holder Kristus sin korsstav med sejrsfane og planter samtidig effektivt dennes nedre ende i nakken på djævlen, mens han med venstre hånds velsignelsesgestus viser hen imod det flankerende skriftfelt. Dette rummer, ligesom pendanten i modsatte side, skriftsteder, som utvetydigt illustrerer og forklarer billedfremstillingen: Tv. læses: »Jeg er opstan=/ delsen oc lif=/ vit. Hvo som tror/ paa mig hand/ skal lefve al/ ligevel at hand/ døer oc hvo/ som lefver oc tror/ paa mig hand/ skal aldri dø/ Iohan 11 (Joh. 11,25-26)«. Th. er to bibelsteder, øverst: »Død ieg vil vere/ dig en forgift/ Helfvede ieg/ vil vere dig en/ pestelentse/ Hoseæ 13 (Hos. 13,14)« og nederst: »Døden er vpslv/ gen i seiier død/ hvo er din braad/ Helfvede hvor/ er din seiier/ Corinth 15 (1 Kor. 15,54-55)«.

Figurfeltet, der foroven afgrænses af et rigt profileret gesimsled, knækket ved enderne, rummer en central fremstilling, flankeret af joniske pilastre, hvilende på kugler. En legemsstor dødning eller knokkelmand, vist som et detaljeret gengi-

Fig. 51. Epitafium nr. 2, o. 1587, over Malte Jensen Sehested og Sophie Bille (s. 973). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Epitaph Nr. 2, um 1587, für Malte Jensen Sehested und Sophie Bille.*

vet skelet, står vendt mod venstre med let spredte ben. Tre slanger eller orme bugter sig om arme og ben, mens en tudse har anbragt sig mellem bækkenet og rygsøjlens nederste hvirvel. Andre tudser, en stor og fire mindre, samt to haletudser eller salamandre myldrer rundt omkring figuren. Knokkelmanden holder i en bærehank en tavle med følgende skriftsted: »Jeg ved at min frel/ sere lefver oc/ hand skal her efter/ vpvecke mig af/ iorden oc jeg/ skal der efter/ omgifvis met denne/ min hvd oc ieg skal/ se Gvd i mit Kiød/ Iob 19 (Job 19,25-26)«. En mindre tavle ved dødningens højre fod rummer en personlig bekendelse på plattysk fra monumentets ophavsmand: »Hiir tziitlig/ dørt evig/ M: Jenszen«, antagelig en omskrivning af forklaringen i Martin Luthers Lille Katekismus på anden bøn (»Komme dit rige«) i Fadervor, (»hier zeytlich und dort ewigtlichen« (her i tiden og hisset i evigheden)).[90] I nøje samklang med stenens øvrige udsmykning hentydes dermed til Gudsrigets udbredelse, dels i tiden ved ordet og troen, dels i evigheden ved åbenbarelsen, idet bønnen samtidig rummer et håb om tilintetgørelsen af Djævelens rige, synden, døden og helvede.[91] Under dødningens fødder er en profilindrammet tavle med afdødes personalia, efterfulgt af forhåbningen om en »gledelig oc errefvld opstandelse«. Indramningens joniske pilastrer rummer 2×8 slægtsvåbner for Malte Jensen Sehested og Sophie Billes fædrene (det øverste) og mødrene (de syv øvrige) aner i tre led (mødre, bedstemødre og oldemødre) i henhold til 'det springende system'.[92] På 'underste og yderste Rand' af stenen læste Søren Abildgaard 1773 følgende †indskrift: »oc lod Malthi Jenszen thenne udhugge Aar □«.[93]

Det særprægede monument er af Chr. Axel Jensen ligesom epitafium nr. 1 tilskrevet 'Det jydske gravstensværksted 1574-90', en samlebetegnelse for en heterogen monumentgruppe, der knyttedes til Gert van Groningen og hans kreds.[94] Selve den arkitektoniske komposition med betoningen af de vandrette led, det dominerende topstykke og forkærligheden for skriftfelter i øvrigt finder ingen direkte paralleller. Derimod kan enkeltheder paralleliseres med samtidige, overvejende jyske eksempler. Det kugleformede led under de våbensmykkede pilastre kan sammenlignes med kugleformede konsolled eller halvkugler i andre arbejder fra ovennævnte værkested, således på stenene over Jon Viffert (†1564) i Årestrup (Hornum Hrd., Ålborg Amt), Erik Bjørnsen og Birgitte Urne (†1577) i Århus Domkirke (*DK Århus* 771) og Strange Fasti (†1569) i Ålsø (Sønder Hrd., Randers Amt).[95] Den 'knækkede' gesims over det joniske kapitæl og dettes udformning (dog uden perlesnor (astragal)) har mindelser om de to fornemme østjyske sten fra 1579 og o. 1580 over medlemmer af familien Skram i Østbirk (*DK Århus* 4489, 4491), begge tilskrevet samme kreds.

Dødningen, der har indtaget den plads på stenen, som normalt optages af gravmælets ejere, genfindes i en række eksempler fra 1500-tallets midte eller anden halvdel, dog i periferien af eller helt uden for det ovennævnte værksteds område.[96] Størst lighed findes dog med gengivelsen af knokkelmanden med skrifttavlen på den fragmentarisk bevarede og formentlig samtidige sten over Karen Rosenkrantz (†1535, tidligere i Viborg Domkirke, nu i Viborg Stiftsmuseum).[97] Kontrasten mellem det forkrænkelige, jordiske legeme og det evigtvarende 'sociale' eller 'politiske' legeme er særligt virkningsfuldt gengivet i vægmonumentet over Peder Oxe (†1575) i Øster Broby (*DK Sorø* 596).[98] Møborgstenens benrad, der mangler et tilsvarende modbillede, er dog ikke specielt individualiseret og hentyder derfor mere generelt til døden som biologisk faktum med særlig betoning, gennem tudserne og ormene, af det fysiske legemes opløsning, svarende til den førnævnte sten over Niels Hansen. Hermed knyttes samtidig forbindelsen til en senmiddelalderlig konvention (den såkaldte 'transi', dvs. gengivelsen af det delvist opløste lig) – i en efterreformatorisk sammenhæng dog ikke længere anvendt som appel til de efterlevende om forbønner for den afdødes sjæl, men snarere fremhævet som en bestandig erindring om jordelivets, ærens og magtens forfald og forgængelighed over for det sande og evige liv gennem Kristus i det himmelske.[99]

Topstykkets opstandelsesbillede finder navnlig lighedspunkter med tilsvarende på to monumenter over medlemmer af Hardenbergfamilien, o. 1566 og o. 1575, i Klovborg (*DK Århus* 4282, 4286).[100]

Fig. 52. Den opstandne Kristus træder Syndens og Dødens personifikationer under fode. Detalje af epitafium nr. 2 (s. 973). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Der auferstandene Christus tritt den Personifikationen von Sünde und Tod mit Füßen. Detail von Epitaph Nr. 2.*

Monumentet er tidligst nævnt 1766 i 'korskirken', dvs. i familiens gravkapel i †korsarmen, nærmere præciseret på vestvæggen som omtalt af Søren Abildgaard 1773.[101] Efter bygningens nedrivning o. 1815 i lighed med nr. 3 opsat udvendigt på skibets nordmur, hvortil før 1879 var føjet epitafium nr. 1 (fig. 48).[102] Allerede 1885 ytrede et medlem af Sehestedfamilien ønske om slægtsmindernes indflytning i kirken på grund af deres udsatte placering. På grund af lokal modstand trak sagen i langdrag, og først 1922 gennemførtes ændringen, idet stenene dog fik en foreløbig placering i tårnrummets vestvæg (epitafium nr. 1 og 3, flankerende nr. 2 under vinduet), i stedet for den foreslåede, mere fremskudte plads på korets eller skibets nordvæg. Ved genopsætningen gennemførtes en kemisk afrensning af samtlige sten med kalilud og saltsyre, mens revner og afslag, både ældre og nye, hidrørende fra flytningen udbedredes med cement. Der påvistes ingen farvespor. Forslag om at flytte stenene til Sehestedfamiliens stamsæde, Broholm på Fyn, fremførtes i samme forbindelse, men blev dog ikke fulgt.[103] I forbindelse med kirkens hovedrestaurering 1950-52 og orglets nyplacering på tårnrummets gulv flyttedes de tre sten til koret, idet nr. 1 og 3 placeredes østligst på henholdsvis nord- og sydvæggen, flankerende altertavlen.[104] 1975 fik stenene deres nuværende placering.

Stenen er sortstafferet, formentlig udført efter flytningen 1922 eller 1950-52, og opsat østligst på korets nordvæg på en muret sokkel med metalkramper foroven og forneden.

3) (Fig. 48, 54), o. 1612, over Cllavs(!) Maltisen til Høyris (Claus Maltesen Sehested til Højris, statholder på Øsel), †2. påskedag (14. april) 1612 på Arnsbarg Slat wdi Liffland (Arensborg Slot på Øsel). Endvidere for hustruen, Anna Lycke (Anne Nielsdatter Lykke), <»som döde paa Mollerup (Mullerup) i Fyen Aar 1645, den 20 Martii vdi

Fig. 53. Dødens knokkelmand. Detalje af epitafium nr. 2 (s. 973). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Knochenmann des Todes. Detail von Epitaph Nr. 2.*

hindis Alders Aar 76, 4 maaneder oc 2 vger oc 5 dage«>.[105]

Figursten af grå kalksten, 235×160 cm. Tværgående revne, sammenføjet med cement, over fodfeltet; spredte afhugne eller eroderede partier, ikke mindst på fodstykkets skriftfelt, hvor personoplysningerne om hustruen ikke længere ses.[106] Indskrift i fordybede versaler.

Ægteparret er indsat under en dobbeltarkade, båret af joniske pilastre. Claus Maltesen Sehested, der har tilbagestrøget, ørelangt hår og kort hageskæg med moustache, er iklædt rustning, med pibekrave og holder stridshammer i højre hånd, mens han med venstre fatter om sværdet. Om halsen bærer han Christian IV's portrætmedaljon i et bånd. Ved fødderne den fjerprydede hjelm. Hustruen, som på hovedet har enkelin med nedhængende snipper, er iført et tætsluttende kjoleliv med møllehjulskrave og et folderigt skørt. Armene er lagt sammen hen over livet; ringe på venstre hånds to yderste fingre. Parret, hvis overkroppe er vist foran en volutdekoration i lavt relief på bagvæggen og baldakinen over begge, står under ensdannede svejfede arkader, smykket med rulleværkskartoucher og båret af en kerubhovedsmykket konsol. De yderste svikler har våbenskjolde for Sehested (tv.) og Lykke (th.), mens midtpartiet viser Håbets personifikation, en siddende, profilvendt skikkelse (antagelig en kvinde) med kort hår og vist nøgen bortset fra et lændeklæde; på højre hånd en fugl og i venstre arm et anker. De flankerende pilastre har hver 16 aneskjolde, for de afbildedes forældre samt for de mødrene aner i tre generationer (fra bedste- til tipoldemødre, mandslinjens aner over for kvindelinjens tilsvarende).[107] Fodfeltets skrifttavle med personalia indrammes af en langhalset fugl, der bøjer næbbet mod sit bryst, vel en hentydning til pelikanen eller Fugl Føniks, begge allegorier på Kristi offerdød.

Det veludførte monument, der navnlig udmærker sig ved de karakterfulde portrætter og de veludførte heraldiske friser, finder nærmeste tilknytning i arbejder udført af eller tilskrevet Koldingmesteren Claus Lauritzen, der i årene frem til sin død 1630 havde en omfattende virksomhed, både for kongen, primært i Kolding, og for en række jydske adelsfamilier. I særlig grad forekommer gengivelsen af Anne Lykke som et spejlbillede af Sophie Brahes standfigur på det signerede dobbeltepitafium over Jørgen Lunge og denne i Ålborg Vor Frue Kirke, udført o. 1620.[108] Det kan antagelig også tillægges en vis vægt, at Jørgen Lunges svigerinde, Anne Maltesdatter Sehested (†1621) var en søster til Claus Maltesen Sehested. Dog bærer epitafiet over hende og gemalen, Ove Lunge (†1601), ligeledes i Lungernes kapel i Ålborg Vor Frue Kirke, ingen direkte lighedspunkter med den mere beskedne Møborgsten.[109] Det samme gælder flertallet af de øvrige monumentale epitafier, der er tilskrevet Claus Lauritzen.[110] Et vist slægtskab med hensyn til de veludførte portrætter og ornamentikken forekommer med endnu et monument fra den Sehestedske familiekreds, nemlig epitafiet, udført 1604 i lavt relief, over Jacob Høg (†1610) og Claus Maltesens søster, Elisabeth Maltesdatter Sehested (†1600) i Kastbjerg Kirke (Gjerlev Hrd., Randers Amt). En nærmere mesterbestemmelse af dette værk savnes dog.[111] Den ornamentsmykkede baldakin over Anne Lykkes hoved genfindes i øvrigt på mindestenen, 1602, over Caspar Markdanner (†1602) og Sophie Oldeland (†1618), Rønninge Kirke (Åsum Hrd., Odense Amt), ligeledes tilskrevet Claus Lauritzen.

Monumentet nævnes 1766 i lighed med nr. 1 som opsat 1766 i familiens gravkapel, nærmere præciseret 1773 (Søren Abildgaard) på østvæggen.[112] Ved kapellets nedrivning o. 1815 flyttet til kirkens ydermur i nord og siden, i lighed med epitafium nr. 1 og 2, omflyttet et antal gange, indtil det 1975 fik sin nuværende plads, vestligst på korets nordvæg, opsat på en muret sokkel og fæstnet med ankre foroven og forneden. Stenen bærer, ligesom nr. 2, en nyere sortstaffering.

4) (Fig. 55-56), ifølge malet indskrift udført (eller stafferet) 16□ (før 1695), over Jens Mortensøn (Mortensen), ★i Lemvig 8. nov. 1619, ordineret til 'medtjener' (dvs. kapellan) smst. 5. aug. 1653 og kaldet som sognepræst for Møborg og Nees 1656, †16<95>; endvidere over hustruen, Karen Christensdat(t)er, ★2. maj 1631 i Møborg Præstegård, †16<98>. Epitafiet nævner endelig en søn og en datter.[113] Jf. s. 931 og †gravkrypt.

Det store, veludførte præsteepitafium er for de udskårne dele tilskrevet billedhuggeren Christen

Fig. 54. Epitafium nr. 3, o. 1612, over Claus Maltesen Sehested og Anne Lykke (s. 975). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Epitaph Nr. 3, um 1612, für Claus Maltesen Sehested und Anne Lykke.*

Jacobsen i Romlund (Nørlyng Hrd., Viborg Amt).[114] Det omfatter en ramme i sen bruskbarok, hvori er indsat et rektangulært storstykke med portrætmaleri og to tværovale skrifttavler. Storstykket er indrammet af flammelister og flankeres af snoede søjler, omvundet med tulipanlignende blomsterranker; rammens vandrette overliste har i midten vinget kerubhoved og på hver side tungelignende ornamenter. De smalle sidevinger har bruskværkskartoucher med nedhængende frugtsnore. Både top- og hængestykke, sidstnævnte under karnisprofil, viser tilsvarende fantasifulde kartoucher med bladværk, blomster og bruskværksornamenter. Topstykket krones af en basunblæsende engel, mens hængestykket har kerubhoveder i siderne og forneden afslutning med vindrueklase. Englefiguren var antagelig tidligere med en †pendant placeret på hjørnerne af storstykkets arkitrav.[115]

Fig. 55. Epitafium nr. 4 over sognepræst Jens Mortensen og familie, vist i sin oprindelige placering på korets nordmur, med indfatning af †skyggemaleri og før restaureringen 1923 (s. 950, 979). Foto Poul Nørlund 1916. – *Epitaph Nr. 4 für Gemeindepfarrer Jens Mortensen (†1695) und Familie.*

Storstykkets maleri, ca. 110×164 cm, olie på lærred, viser et gruppeportræt af præstefamilien, nemlig Jens Mortensen og hustruen, Karen Christensdatter, tillige med sønnen, den senere sognepræst i Tim og Madum, Christen Jensen Møborg og den tidligt afdøde datter, alle placeret foran et ophæftet grønligt og rødbrunt draperi med kvastsnore. Det karakterfulde portræt af Jens Mortensen viser den aldrende sognepræst i ornat med sort kalot på hovedet, gråsprængt hår og skæg, der hviler på præstekraven. Hænderne fatter om en bog og et hvidt kvastebesat klæde. Hustruen, hvis ansigt indrammes af et tætsluttende hvidt hovedlin under en sort konehue, er iklædt sort kjole med hvid krave af tyndt, gennemsigtigt stof, bundet med sort båndsløjfe, hvid, manchetprydet underklædning, der kommer til syne under kjolens ærmer, og hvidt forklæde. Hun folder hænderne over maven og holder som gemalen et hvidt klæde. Ved faderens højre side står sønnen med skulderlangt, mellemblondt hår, sort dragt med nedfaldende hvid krave og handsker i højre hånd. Hans lillesøster står foran moderen. Hun bærer en tætsluttende kyse af hvidligt stof med røde båndsløjfer og er iført en kjole af gennemsigtigt stof over en sort underklædning.

Rammeværket, skriftfelternes indskrifter og selve storstykket blev gennemgribende istandsat og for større partiers vedkommende helt nyopmalet i forbindelse med Peter Kr. Andersens restaurering

Fig. 56. Epitafium nr. 4 over sognepræst Jens Mortensen (†1695) og familie (s. 976). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Epitaph Nr. 4 für Gemeindepfarrer Jens Mortensen* (†*1695*) *und Familie.*

1923. De udskårne dele står på en sort grund, med rød og grøn laserende farve foruden hvidt og forgyldning. Karnisprofilen under storstykket er dog rødmarmoreret. Engle og kerubhoveder har naturlig karnationsfarve og rødbrunt hår. Indskrifterne, der står i gylden fraktur på sort grund, er rekonstrueret ud fra ældre spor.[116] Øverst ses skriftsted (Åb. 14, 13) og nederst afdødes data, dog for begge ægtefællers vedkommende med tilføjet dødsår; det afsluttende årstal for epitafiets opsætning eller afsluttende staffering mangler de sidste to cifre.

Møborgepitafiet gentager flere af Christen Jacobsens foretrukne motiver (de snoede søjler, tulipanrankerne, den viltre bruskværkornamentik, kerubhovederne og den trompetblæsende engel), men er enklere i opbygningen end ældre eksempler, bl.a. i Holstebro over Christen Christensen Linde og hustru, 1667 (s. 266), og i Thisted Kirke over Enevold Berregaard med familie, 1684 (*DK Tisted* 52).

Epitafiet var indtil hovedrestaureringen 1950-52 opsat på korets nordvæg og blev tidligere fremhævet med et †skyggemaleri (fig. 55, s. 950). 1923 underkastedes epitafiet en gennemgribende restaurering under Peter Kr. Andersen (jf. ovf.). En sekundær gråmaling af træværket og et fer-

nislag på storstykkets maleri blev fjernet, og der iagttoges dele af træværkets oprindelige bemaling på kridtgrund med guld, rød- og grønlaserende farve, sort, hvidt, smaltblåt og brunmarmorering med hvidgrå årer (på fodgesimsen). Som nævnt blev hele epitafiet imidlertid nymalet, idet storstykkets maleri blev retoucheret, det sidste dog kun i mindre omfang. På skibets nordvæg.

Gravsten 1) (fig. 57), o. 1563, over »erlige oc velbyrdige jomfrv Anne Maltis dater (Anne Maltesdatter Sehested)«, *og †1551 i Gudum Kloster i en alder af ni uger; endvidere over broderen, Jens Malthisse(n) (Jens Maltesen Sehested), †1563, sandsynligvis før 28. jan. d.å., ligeledes i Gudum Kloster.[117]

Barnegravsten af lys grå kalksten, 77,5×50,5 cm. Indskrift med fordybede versaler inden for dobbelt rammestribe. Over skriftfeltet er alliancevåbnerne for Sehested og Bille, refererende til afdødes forældre, Malte Jensen Sehested og Sophie Bille.

Fig. 57. Gravsten, o. 1563, over Anne Maltesdatter Sehested og Jens Maltesen Sehested (s. 980). Foto Arnold Mikkelsen 2008. – *Grabstein, um 1563, für Anne Maltesdatter Sehested und Jens Maltesen Sehested.*

I modsætning til familiens øvrige gravminder (epitafier nr. 1-3) var stenen indtil 1881 placeret i korgulvet, men blev herefter anbragt vestligst i korets nordside ved korbuen og ind mod døbefonten.[118] Stenen fik 1975 sin nuværende placering mellem epitafium nr. 2 og 3. Fæstnet med metalkramper foroven og forneden.

†*Gravkrypt mv.* 1885 omtaltes et behov for at tætne begravelsen under kirkegulvet (jf. s. 944), hvori fandtes tre ligkister til voksne og en barnekiste, antagelig for Jens Mortensen med familie (jf. epitafium nr. 4). Istandsættelsen var dog endnu ikke udført året efter.[18]

Som anført i kirkens regnskabsbog 1655 tillod man i øvrigt begravelser i kirken for 'adel eller formuende bønder', blot disse begærede det i tide over for provstiskriveren, der skulle unde dem dette 'for en billig villighed til kirken'. Præsterne nød dog fri begravelse.[43]

†*Kisteplade*, 1730, over Sophie Gyldenstierne, datter af Erik Gyldenstierne og »Frue Birgitte Ritzis Datter« (Birgitte eller Birte Frederiksdatter Reedtz), 1673-85 g.m. Jens Sehested til Holmegård (Nørre Holmgård), mor til 10 børn og enke i 45 år, †på (Nørre) Holmgård 1730 i en alder af 78 år.[119] Kisten over det sidste medlem af Sehestedfamilien, der begravedes i Møborg, har formentlig været placeret i slægtens †kapel i †korsarmen.

Kirkegårdsmonument. Gravsten, over ukendt (Peder Madsen Osing(?)), o. 1700, af sandsten, 131×77 cm. Stenen, der er revnet adskillige steder, har inden for randstribe et ovalt skriftfelt indrammet af bladkrans, med valmuelignende blomster i hjørnerne. I selve stenens hjørner er evangelistmedaljoner, øverst tv. og th. Mattæus over for Markus, forneden Lukas over for Johannes. Over skriftfeltet er et rektangulært billedfelt med et nu udvisket motiv, nederst et timeglas på kranium og krydsede knogler. Skriftfeltet har tekst i fordybet kursiv. Heraf anes kun to navne, »Peder« og »Osing«, antagelig henvisende til kirkens daværende degn, Peder Madsen Osing.[120] I lapidariet, øst for kirken.

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ringkøbing Amt i almindelighed henvises til s. 54 f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 56 f. Endvidere er benyttet:

Ved embedet. Synsprot. 1985 ff. (*Synsprot.*).

Møborg Lokalhistoriske Arkiv. Synsprot. 1925-84 (*Synsprot.*).

LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. 1584-1653 (C-KRB-291); 1654-82 (C-KRB-292); 1683-85 (C-KRB-293). *Kirke- og præstegårdssyn*. Synsprot. o. 1862-1928 (C 488-30) (*Synsprot.*). *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot. Samejerne ved Møborg Kirke 1920-30 (M19208-2). *Viborg Landstings skøde- og pantebog*, 1690-92 (B24-654); 1798-99 (B24-713).

NM. *Håndskrifter*. F. Uldall, *Om de danske Landsbykirker* VI, 1891, 103-07 (*Uldall 1891*); Henry Petersen XI, 21 f.; XXII, 56 f. *Notebøger*. Søren Abildgaard VIII, 175-82 (*Abildgaard*). *Indberetninger*. J. B. Løffler 1879 (bygning, inventar og gravminder); C. A. Wiinholt 1894 (bygning og inventar); J. Magnus-Petersen 1894 (epitafium); Poul Nørlund 1916 (gravsten); Chr. Axel Jensen 1922-23 (gravsten, epitafium); Peter Kr. Andersen 1923 (epitafium); Viggo Norn u.å. (1949(?)) (bygning); Egmont Lind 1950 (kalkmalerier); Johannes Th. Madsen 1951-53 (inventar); Poul Hansen & Ib Lydholm 1965 (bygning); Poul Hansen & Ib Lydholm 1975 (bygning). E. B. Rosing Holm 1987 (pulpiturforside); Thomas Bertelsen 2008 (bygning). Birgitte Bøggild Johannsen, Hugo Johannsen og Rikke Garfield Lagersted-Olsen 2008 (inventar og gravminder).

Tegninger og opmålinger. *NM*. Gravsten over Malte Jensen Sehested ved Søren Abildgaard 1773; triumfbuens kragbånd ved J. B. Løffler 1879; Jens Mortensens epitafium ved Magnus Petersen 1894; udsnit af plan, snit og facader ved C. A. Wiinholt 1894; detaljer fra altertavle ved JTM (Johannes Th. Madsen) 1966; Plan og snit (tryk) ved Poul Hansen og Ib Lydholm 1975/87; Udateret indskrift og akvarel af epitafium.

Litteratur. Henning Ringgaard Lauridsen, *Møborg kirke og menighed,* Viborg 1986 (*Ringgaard Lauridsen 1986*); Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af tømmer fra Møborg kirke, Ringkøbing amt*, NNU rapport nr. 21, Nationalmuseet 2008 (*Hylleberg Eriksen 2008*).

Historisk indledning ved Mogens Kragsig Jensen og Birgitte Bøggild Johannsen, bygningsbeskrivelse ved Thomas Bertelsen, inventar og gravminder ved Birgitte Bøggild Johannsen, heraf dog Laura Bjerrum og Rikke Garfield Lagersted-Olsen (alterdug), Thomas Bertelsen (bærestolpe, døbefont i privateje, jf. note 67) og Ole Olesen (orgler). Tysk oversættelse ved Mirjam Gebauer. Redaktionssekretær Heidi Lykke Petersen. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet 2009.

[1] *Oldemoder* 112. Første led af navnet (i senmiddelalderlige kilder også anført som Modhborgh, Myoborrig, Myøborg og Miøborg), refererer antagelig til substantivet eller verbet »møtha« (møje, gøre træt), jf. *DaStedn* 7, 66. Efterleddet kunne være afledt af »biargh« (bjerg). For en alternativ henvisning til substantivet »mioth« (mjød), jf. dog samme, 67. Kirkens placering på et bakkedrag genspejles endvidere i betegnelsen »Kirckeberget«, jf. *PræsteindbWorm* 75.

[2] *SRD* V, 558 med en omtale i Necrologium Ripense (affattet mellem 1284 og o. 1436, jf. *DK Ribe* 86) af provst Wido i Almind Syssel, der til afholdelse af sin årtid i Ribe Domkirke skænkede 50 mark, for hvilken sum han pantsatte halvdelen af mølledriften i »Mothberigh«. Om Wido, jf. også *Oldemoder* 19.

[3] *KglRetDom* I, 743 f. (28. april 1542). Heri omtales jordstykket som »en lycke met al hindes rette tilliggelse i Messogen [!]« (1511) og »forne lycke (…) haffuer weret af gamel tiidt til Meskircki [!]«. Om lokaliteten, halvgården Lykke i Nees Sogn, der ved et nu tabt kongebrev 1531 (vel en stadfæstelse af den 20 år ældre donation) var tillagt præsten for vin og brød, jf. *Nielsen 1894* 250. Gårdens fæstere var samtidig forpligtet til at færge præsten (i Møborg) over det vanskeligt farbare Søndersund. Først efter 1708 erstattedes overfartsstedet af en bro, jf. samme og ndf.

[4] *DaKirkelove* I, 268 f. (29. maj 1547).

[5] *KancBrevb* 9. febr. 1635.

[6] *HofmFund* IV, 647-50.

[7] *KancBrevb* 12. juni 1632.

[8] 1586 nævnes Malte Jensen (Sehested), 1591 sønnen Steen Maltesen Sehested, fra 1611 dennes enke Anne Brahe, fra 1632 Mogens Sehested, fra 1660 dennes søn, Jens Sehested og fra 1684 hustruen Sophie Gyldenstierne (†1730), der tilsyneladende som den sidste af slægten kom til at hvile i kirken (s. 980). Jf. LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. 1584-1653 (C-KRB-291); 1654-82 (C-KRB-292); 1683-85 (C-KRB-293).

[9] *Kronens Skøder* II, 581 f., 621. Allerede 1664 havde Henrik Rüsensteen dog erhvervet begge kirkers underhold, jf. s. 163.

[10] LAVib. *Viborg Landstings skøde- og pantebog*, 13. aug. 1690 - 3. jan. 1692 (24. okt. 1691) (B24-654); 1687 erhvervedes kirken af kancellisekretær Peter Rodsteen til Nørre Elkær (Horns Hrd., Hjørring Amt) mv. jf. smst. (29. april 1687); 1688 købtes den af lensbaron Christian Juul-Rüsensteen til Rysensteen, jf. smst. (22. marts 1688); lensbaronens hustru, Jeanne Marie Rüsensteen overlod 1691 til Sophie Gyldenstierne.

[11] Afhændelsen varetoges af byfoged Frederik Christian Schønau til Rammegård, en af Nørre Holmgårds

midlertidige ejere, jf. LAVib. *Ribe bispeark*. 1794, 1798-1809. Indb. om beneficeret gods og kirkeejere (C4-697).

[12] LAVib. *Ribe bispeark*. Visitatsprot. 1809-30 (C 4-846). Kaldsretten overdroges (eller genoverlodes) 1798 til kronen, jf. LAVib. *Viborg Landstings skøde- og pantebog*, juni 1798-maj 1799 (17. okt. 1798) (B24-713). Allerede 1766 nævntes kaldsretten dog som tilhørende kongen, jf. LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-774).

[13] LAVib. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot. Samejerne ved Møborg Kirke 1920-30 (M19208-2).

[14] LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-774).

[15] Evald Tang Kristensen, *Sagn fra Jylland*, Kbh. 1880, 68; Tang Kristensen, *Danske Sagn* III, 150 (nr. 774-75).

[16] En bred øst-vestgående grusgang på pladsens søndre del markerer muligvis placeringen af et sløjfet dige.

[17] LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. 1584-1653 (C-KRB-291).

[18] *Synsprot*.

[19] Storck, *Granitkirker* pl. 8.

[20] Indberetning til Holstebro Museum ved Bo Steen 2001 (j.nr. HOL 20.360).

[21] Elna Møller & Olaf Olsen, »Danske trækirker«, *NM-Arb* 1961, 45-48. Også i Odder (Hads Hrd., Århus Amt) er vestsiden af den romanske kirkes triumfmur kvadersat, mens de øvrige bagmure er udført i kamp (*DK Århus* 2524). Her bør det tillige overvejes, om den iøjnefaldende disponering afslører et byggestop og eksistensen af en ældre †trækirke.

[22] If. *Uldall 1891* var skibets syddør da blændet.

[23] *Uldall 1891* antager, at soklen oprindeligt heller ikke afbrød norddøren. Regionalt kendes begge variationer, f.eks. i Lomborg (s. 728) og Tørring (s. 673-74).

[24] If. *Uldall 1891* svarede situationen vedrørende kirkens romanske vinduer da til den eksisterende.

[25] Thomas Bertelsen, *Danmarks senmiddelalderlige kirketårne. Studier i dansk bygningskultur 1400-1550* I, Aarhus Universitet 2007, 52-53 (ph.d.-afhandling). Almindeligvis er egnens senmiddelalderlige kirketårne udlagt med en let rektangulær plan, eksempelvis Lomborg (s. 730).

[26] F.eks. Dybe (Vandfuld Hrd.) og Mejrup (Hjerm Hrd.).

[27] Et par romanske kvadre, som indgår i en stensætning langs tårnets frisider, kan også stamme fra skibets gennembrudte gavl.

[28] Denne magring af kampestensfugerne kendes fra både yngre og ældre middelalders stenbygningskunst over hele Danmark. Teknikken synes i senmiddelalderen særlig udbredt i Østjylland, men kan i Ribe Stifts nordvestre del også iagttages i kirketårnet i Fabjerg (Skodborg Hrd.). Jf. *Bertelsen 2007* (note 25) 97-98.

[29] *Bertelsen 2007* (note 25) 147-48, 311-12.

[30] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn 1807-10 (C 4-708).

[31] Bomhullerne ud for tårnets murkrone ses endnu i bagmuren.

[32] J. F. C. Uldall & Jacob Helms, *Sallinglands Kirker. Første Afdeling. Rødding Herred*, Kbh. 1884, 1, pl. 2.

[33] *Bertelsen 2007* (note 25) 181-82.

[34] *Bertelsen 2007* (note 25) 128.

[35] LAVib. *Provstearkiv*. Ringkøbing Nordre Amtsprovsti. Synsprot. 1812-35 (C 39H-1). *Løffler 1879* angiver, at korsarmen blev nedrevet 1810-20.

[36] *Uldall 1891* antager fejlagtigt, at korbuen er oprindelig og har buestik af kilesten.

[37] Det ældre våbenhusvindue kendes alene fra fig. 17.

[38] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirkesyn 1696-1775 (C 4-189).

[39] LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. 1683-85 (C-KRB-293).

[40] LAVib. *Provsteark*. Synsprot. for kirker og præstegårde 1855-74 (C 40-4).

[41] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn 1803-04 (C 4-706).

[42] *Hylleberg Eriksen 2008*. Alle daterede boreprøver er udtaget i tømmer, som har bevaret splintved, eller som baseret på iagttagelser under prøveudtagningen kun mangler splintved. Dateringen af skibets tagværk bygger på ni prøver, hvoraf syv er sammenfaldende og har yngste årring dannet 1418 (prøve nr. 70700079). Hertil kommer endnu to, som har denne dannet i henholdsvis 1453 (prøve nr. 70700089) og 1554 (prøve nr. 70700039). Dateringen af koret bygger på fem prøver med yngste bevarede årring dannet 1476 (prøve nr. 70700119), mens denne i den ene prøve fra prædikestolens støttestolpe angiver 1455 (prøve nr. 70700159). Fem prøver fra tårnets mellemstokværk er kasseret, da antallet af årringe var utilstrækkeligt.

[43] LAVib. *Landsbykirkernes rgsk*. 1654-82 (C-KRB-292).

[44] LAVib. *Ribe bispeark*. Kirke og præstegårdssyn 1811-15 (C 4-709).

[45] LAVib. *Provstearkiv*. Ringkøbing Nordre Amtsprovsti. Synsprot. 1812-35 (C 39H-1).

[46] *Uldall 1891*.

[47] Skjoldemærket for Kaas, vinklen, ses dog ikke.

[48] Jf. også Knud Prange i *DaKalkmalerier* 7, 132-39.

[49] Sophie Bille tilhørte selv en kreds af slægtsinteresserede og mindeaktive kvinder. Hendes mor, Lisbeth Ulfstand, ydede væsentlige bidrag til Claus Lyschanders Billekrønike, mens søsteren, Beate Bille, g.m. Otte Brahe til Knudstrup, både selv dyrkede slægtsstudierne, ligesom hun videregav disse interesser til datteren, Sophie Brahe, jf. Flemming Lundgreen-Nielsen og Erik Petersen (udg.), *C. C. Lyschander's Digtning 1579-1623*, II, Kbh. 1989, 73-74.

[50] Magnus-Petersen, *Kalkmalerier* 57; *DaKalkmalerier* 7, 16-17, 151. Udsmykningen viste desuden en ikke nærmere identificeret scene med bevæbnede ryttere og fodfolk samt på korbuens underside, portrætter af to par, formentlig de ovennævnte med en søn og datter.

Kirken havde tilknytning til hovedgården Vellingshøj, som Malte Jensen Sehested efter o. 1571 var eneejer af.

[51] Indb. ved Peter Kr. Andersen 1923 i NM.

[52] *Præsteindb 1807* 107.

[53] Indb. ved Johannes Th. Madsen i NM.

[54] Redaktion af ⋆alterdug ved Laura Bjerrum og Rikke Garfield Lagersted-Olsen. Tilsvarende, væsentlig smallere alterduge findes i Århus Vor Frue Kirke (*DK Århus* 1120) og Ugerløse Kirke (*DK Holbæk* 350 ff.).

[55] Om dugen, jf. Elna Mygdal, *Af Dækketøjets Historie*, Kbh. 1913, 12-13 (*Tidsskrift for Industri,* 1913).

[56] Charlotte Paludan, *Nogle europæiske damaskmanufakturer i 16. – 19. århundrede*, Kbh. 1989, 38, 45 (*Damask og Drejl. Dækketøjets historie i Danmark*).

[57] *Paludan 1989* (note 56), 44-45. Jf. også Georg Garde, *Danske silkebroderede Lærredsduge fra 16. og 17. århundrede*, Kbh. 1961, 22 ff.

[58] LAVib. *Provsteark.* Ringkøbing Amts nordre provsti. Synsprot. 1826-45 (C 40-2).

[59] Muligvis har der været en topgavl af trekantet eller segmentformet omrids, indfattet af ornamentik, svarende til Herluf Trolle og Birgitte Gøyes husaltertavle, erhvervet 1560, i NM (inv.nr. 7700), tidligere i Stenstrup Kirke (Sunds Hrd., Svendborg Amt).

[60] Jf. f.eks. altertavlen i Rostrup (Hindsted Hrd., Ålborg Amt), hvor ikke blot en husaltertavle (uden alterskab), men også fire løse relieffer er indsat i midtskabet.

[61] Den nederlandske fabrikation af husaltertavler og deres eksport til Skandinavien og Baltikum, hvoraf en række danske eksempler tidligt blev beskrevet af Francis Beckett, *Renæssancen og Kunstens Historie i* Danmark, Kbh. 1897, 174-77, har gentagne gange været behandlet i litteraturen, jf. senest bl.a. Michael J. Wustrack, *Die Mechelener Alabaster-Manufaktur des 16. Jahrhundert und frühen 17. Jahrhunderts*, Frankfurt am Main 1982; Inga-Lena Ängström Grandien, *Altartavler i Sverige under renässans och barock. Studier i deras ikonografi och stil 1527-1686*, Stockholm 1992, 69-75; Aleksandra Lepinska, »Adaptations of Imported Southern Netherlandish Alabaster Sculpture in the Baltic Area till the 2nd Half of the 16th Century«, *On the Opposite Sides of the Baltic Sea. Relations between Scandinavian and Central European Countries*, udg. Jan Harasimowicz m.fl., 2, Wrocław 2006, 347-56. En utrykt specialeafhandling om emnet, Inger Trumphy, *Nederlandske husaltertavler med alabasterrelieffer fra 2. halvdel af 1500-tallet i Danmark*, Kbh. 1991, har dog ikke været tilgængelig for nærværende beskrivelse.

[62] Endnu 1845 omtales altertavlen som forsynet med indskrifter, jf. LAVib. *Provsteark.* Ringkøbing Amts nordre provsti. Synsprot. (C 40-2). Jf. også indb. ved Johannes Th. Madsen 1951 i NM.

[63] På den ene stage er afbrækket et stykke af lyseskålens kant.

[64] If. *Synsprot.* anskaffedes nye hagler hhv. 1963 og 1980.

[65] *Kirkeblad for Flynder og Nees*, december 1990-januar 1991.

[66] Jf. også Monica Rydbeck, *Skånes stenmästare före 1200*, Lund 1936, 303-08.

[67] *Synsprot.* I sognet findes i privateje kummen af endnu en romansk døbefont af rødlig granit, 38 cm høj og 83 cm i tværmål. Kummen, hvis mundingsrand er borthugget, er indvendig cirkulær med glat ottekantet yderside og har cirkulært afløbshul i bunden (tværmål 2,8 cm). Foden mangler. Den kantede kumme er beslægtet med navnlig importerede gotlandske sand- og kalkstensfonte (Mackeprang, *Døbefonte* 367 ff.), men må i kraft af materialevalget betragtes som et hjemligt arbejde. Fonten, der står i haven på ejendommen Kræmmergårdsvej 55, Vester Kvolsbæk, har imidlertid næppe proveniens fra Møborg Kirke, men stammer antagelig fra en nedlagt kirke i området.

[68] Bogstavkombinationen omfatter inderst remser af syv vanskeligt tydbare minuskler og yderst af 14 majuskler (»NGI SEAL REKOR DE«), jf. for disse indskrifter Helge Kjellin, »Ornerade mässingsfat och deres inskrifter«, *Äldre kyrklig konst i Skåne*, udg. af Otto Rydbeck og Ewert Wrangel, Lund 1921, 219-44, specielt 235-38.

[69] *Uldall 1891* 106.

[70] Jf. *Hylleberg Eriksen 2008*.

[71] LAVib. *Provsteark.* Ringkøbing Amts nordre provsti. Synsprot. 1826-45 1836 (C 40-2). *Synsprot. Ringgaard Lauridsen 1986* 13 daterer evangelistbillederne til 1830, dog uden kildeangivelse.

[72] LAVib. *Provsteark.* Ringkøbing Amts nordre provsti. Synsprot. 1826-45 (C 40-2). *Ringgaard Lauridsen 1986* 13 daterer dog evangelistbillederne til 1830, om end uden kildeangivelse.

[73] Jf. brev i NM af 29. aug. 1876 fra J.V. Tørsleff med omtale af indb. fra en ældre indbygger i sognet.

[74] Indb. ved E. B. Rosing Holm i NM.

[75] *KancBrevb* 12. juni 1632.

[76] Jf. Alfred Kaae, »41 træheste og 5 pæle«, *HaÅrb* 1966, 58.

[77] Jf. NM. Korr.ark.

[78] If. *Synsprot.* fik kirken 1917 tilladelse til at installere et orgel på pulpituret. Nærmere oplysninger om et sådant instrument foreligger ikke.

[79] O. 1862 noteredes fraværet af en præstetavle i *Synsprot.*

[80] Nyanskaffelsen er omtalt i overslag 1951 i NM.

[81] If. meddelelse af Max Nielsen, Møborg Lokalarkiv.

[82] LAVib. *Ribe bispearkiv.* Kirke- og præstegårdssyn 1805-06 (C 4-707).

[83] Årstallet læstes i *DaAtlas* 830 som 1587, mens *Abildgaard* anfører 1589. Før 1879 afskrev J. B. Løffler tallet på tilsvarende måde, men valgte dog at korrigere det til 1585, jf. *Løffler 1879*. Chr. Axel Jensen fulgte denne læsning, der forekommer den mest sandsynlige; jf. Jensen, *Gravsten* II, nr. 641.

[84] Som anført i *DaAdÅrb* XCVI, 2000-02, 2003, 380 levede Maren Lange endnu 1515.
[85] Årstallets næstsidste ciffer er tilsyneladende »1«, hvilket også læstes i ældre afskrifter; dog kan dødsåret antagelig tidligst være 1549, jf. *Nielsen 1894* 227, året efter en dokumenteret arvesag, der forudsatte, at begge ægtefæller var i live, og under alle omstændigheder tidligst 1529, året for Malte Jensens fødsel. For 1549, jf. også *DaAdÅrb* XCVI, 2000-02, 2003, 381.
[86] Allerede Malte Juels far, Jens Juel (-1492-), skrev sig til Møborg, jf. *DaAdÅrb* XCVI, 2000-02, 2003, 379.
[87] Jensen, *Gravsten* II, nr. 641.
[88] *DaAtlas* 830; *Abildgaard* 181-82, jf. også fig. 49.
[89] *Synsprot.; Løffler 1879*; *Uldall 1891* 106.
[90] Martin Luther, *Der kleine Katechismus* (1529), her citeret efter *Luthers Werke, Schriften*, 30,1, Weimar (1910) 2005, 252. Teksten hidrører ikke direkte fra den samtidige danske udgave af værket, oversat 1568 af Peder Palladius, jf. Martin Luther, *Enchiridion: en liden Catechismus eller christelige Tuct*, Lübeck 1568 (»her timelige oc der euindelige«).
[91] Jf. Martin Luther, *Den store Katekismus,* København 1976, 132-33.
[92] Jf. Prange i *DaKalkmalerier* 7, 137 f. og samme, »Kønskvotering på gravsten«, *Heraldisk Tidsskrift* 6, 52, 1985, 57-64.
[93] *Abildgaard* 179.
[94] Jensen, *Gravsten* II, 65 ff., spec. 70, 76 og 85 samt nr. 647. Gert van Groningen døde allerede 1577. Det er teoretisk muligt, at Århusværkstedet ligesom værkstedet på Kronborg er blevet videreført i de følgende årtier af sønnen, Herman (Harmen) Gertsen (†1591) og af førnævntes medarbejdere, jf. Allan Tønnesen, »Gert van Groningen og Arhusværkstedet«, *Århus Stifts Årbøger* 1970, 69-77; Birgitte Bøggild Johannsen og Hugo Johannsen, *Kongens kunst*, Kbh. 1993, 53 (*Ny dansk kunsthistorie* II); Hugo Johannsen, »Stenhuggere på Frederik II.s og Christian IV.s tid«, Inge Mette Kirkeby (red.), *Sandstensportaler i Danmark*, Kbh. 1995, 59 ff.
[95] Jensen, *Gravsten* II, nr. 605, 628 og 638; den sidstnævnte er if. ovennævnte antagelig først udført i 1580'erne. Et fynsk eksempel er gravstenen over Alhed (†1572) og Anne Friis, udført mellem 1572 og 1580 i Dalum (Odense Hrd., Odense Amt), jf. Jensen, *Gravsten* II, nr. 709.
[96] Jf. monumenterne over prior Eskil Thomsen (†1538, monument dog fra o. 1550) i Antvorskov Klosterkirke (*DK Sorø* 621), abbed Niels Hansen (†154□) i Ringsted Skt. Bendt Kirke (*DK Sorø* 176), over Johan Friis og hans slægt, 1557, i Hesselager (Gudme Hrd., Svendborg Amt), kannik Søren Olsen (†1564) i Roskilde Domkirke (*DK KbhAmt* 2038), over Axel Brahe og hans to hustruer, 1591, i Veflinge (Skovby Hrd., Odense Amt), lægen Peder Hansen (†1599) i Århus Domkirke (*DK Århus* 773), to gravstensfragmenter over to ubekendte individer i Århus Vor Frue Kirke, o. 1600 (*DK Århus* 1229-30), og over Jacob Seefeld og hans hustruer, 1600, i Visborg (Hindsted Hrd., Ålborg Amt), jf. Jensen, *Gravsten* II, nr. 183, 189, 347, 740 og 686. Stenene over Peder Hansen, de to ubekendte og den ndf. omtalte Karen Rosenkrantz er dog ikke anført her.
[97] Jf. Jens Vellev, *Viborg Domkirke i 900 år*, Viborg 1983, 30-31, her dog, om end næppe sandsynligt, tilskrevet Morten Bussert. Afbildningen af de tilhørende fragmenter er også misvisende, idet dødningens rygrad med en tudse, svarende til Møborg, er gengivet i vandret i stedet for lodret placering.
[98] Om modstillingen mellem de to legemer, jf. generelt Ernst H. Kantorowicz, *The King's Two Bodies: A Study in Medieval Political Theology,* Princeton 1957; endvidere Nigel Llewellyn, *The Art of Death: Visual Culture in the English Death Ritual c. 1500* - c. 1800, Stockbridge, Hampshire 1991, 46 ff.
[99] Jf. Kathleen Cohen, *The Transi Tomb: The Metamorphosis of a Death Symbol,* Berkeley 1973; Hans Körner, *Grabmonumente des Mittelalters*, Darmstadt 1997, 157-67.
[100] Jensen, *Gravsten* II, nr. 689 (jf. sidstnævnte, den første er ikke omtalt). Især Kristusfigurens fysiognomi med øjenpartiet (i Møborg dog med udborede pupiller), det tvedelte skæg og det vifteformede draperi har ligesom selve den stående eller svævende placering på kistens forkant lighed med billedet på stenen over Ejler Hardenberg (†1566).
[101] LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-774); *Abildgaard* 178.
[102] *Synsprot.*; *Uldall 1891* 106.
[103] Jf. korrespondance og indb. i NM.
[104] Jf. indb. ved Ib Lydholm 15. marts 1975 i NM.
[105] If. rigsråd Otte Krags (†1666) personalhistoriske samlinger, refereret i *DaAdÅrb* VIII, 1914, 44, blev Anne Lykke begravet i Odense Skt. Knuds Kirke, efter at være overført fra sønnen Mogens Sehesteds gods, Mullerup på Sydfyn. Nogen begravelse kendes dog ikke i den fynske domkirke, selvom en anden kilde fra 1700-tallet nævner, at parrets navnkundige søn, Hannibal Sehested, lå begravet her, jf. *DK Odense* 713, 922.
[106] Jf. *Abildgaard* 175 med gengivelse af den manglende indskrift.
[107] Heraldikken for Anne Lykke udviser adskillige unøjagtigheder i udredningen af tipoldemødrene. Korrekt er tilsyneladende kun femte række (Bølle over for Skinkel, jf. farfars farmor over for morfars farmor), mens syvende rækkes våben for Frille på heraldisk højre side (farfars mormor) burde placeres til heraldisk venstre (morfars mormor)
[108] Jf. Povl Eller, »Fra Christian 4. til enevælden«, *Politikens Dansk Kunsthistorie,* 2, Kbh. 1973, 132-33; Svend B. Olesen, »Vor Frue kirke i Aalborg«, *Fra Himmerland og Kjær Herred*, 1978, 74-80; Merete Bergild og Jens Jensen (Bergild), »Claus Lauritzen«, Weilbach, *KunstLeks* 5, 1995, 58; monumentet omtales dog her fejlagtigt som forsvundet.

[109] Jf. *Olesen 1978* (note 110), 72-74. Dog er dette monument ikke nævnt blandt Claus Lauritzens værker, jf. ovf.
[110] Jf. *DK Ribe* 650 ff. for en beskrivelse af Albert Skeel og Berte Friis' epitafium, 1624-27, i Ribe Domkirke og en diskussion af Lauritzenværkstedet, dog med et forbehold (668, note 9) over for tilskrivningen til mesteren af Ove Lunges og Preben Gyldenstiernes monumenter, det sidstnævnte, udført o. 1620, i Ulfborg Kirke (Ulfborg Hrd.).
[111] Af *Eller 1973* (note 110) 130-31 typemæssigt alene henført til arbejder af den saakaldte »Aarhusskole«.
[112] LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-774); *Abildgaard* 175.
[113] If. LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-774) blev sønnen Chresten (Jensen Møborg) senere sognepræst i Tim og Madum, mens datteren 'døde i sine unge år'.
[114] Jf. Merete Bergild og Jens Jensen, »Christen Jacobsen (1622-1708). En jysk billedhugger«, *Synligt og usynligt. Studier tilegnede Otto Norn*, Hugo Johannsen (red.), Herning 1990, 182.
[115] Jf. indb. ved J. Magnus-Petersen 1894 i NM.
[116] Kalke ved Peter Kr. Andersen og rekonstruktionsforslag af Chr. Axel Jensen i NM. *Korr.Ark*. For supplerende data, jf. *HofmFund* IV 648 f., og LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-774).
[117] *DaAdÅrb* VIII, 1914, 40 f., 44 og 55 anfører Anne og Jens som hhv. den ældste og næstyngste af Malte Jensen og Sophie Billes i alt 11 børn. Sidstnævnte blev efterfulgt af en bror af samme navn, *28. jan. 1563, og er derfor sandsynligvis afgået ved døden inden dette tidspunkt.
[118] *Synsprot*. Det er derfor urigtigt, som anført i *Trap* 4. udg., 94, at også denne sten 1922 blev flyttet fra kirkens nordre ydermur til tårnet; jf. herfor også *Ringgaard Lauridsen 1986* 35.
[119] *DaAtlas* 830.
[120] *Nielsen 1894* 244.

DIE KIRCHE VON MØBORG

Geschichte. Die Kirche wird erstmalig um 1350 erwähnt und gehörte schon im Spätmittelalter zur Nachbargemeinde Nees, bis heute zugehörig zu Møborg. Gleichzeitig bestand eine Verbindung mit dem lokalen Hauptgutshof (Holmgård, heute Nørre Holmgård), dessen Besitzer seit Beginn des 16. Jahrhunderts und bis 1730 hier begraben wurden und der Kirche mehrere Inventargegenstände stifteten. Die alte Zugehörigkeit zum Gutshof wurde unter dem Geschlecht de Linde weitergeführt (bis 1754) und von späteren wechselnden Besitzern bis 1808, als die Abgabe des Zehnten an die Gemeinde begann. Die Kirche ging 1929 in eine selbständige Stiftung über.

Sagen. Der Name der Gemeinde, »Møborg«, hat verschiedene Sagen hervorgebracht, denen zufolge zwei oder drei Jungfrauen (møer) an zwei Anhöhen (»Møehøje«) begraben sein sollen oder die Kirche erbauen ließen (siehe auch Mejrup und Måbjerg Kirchen in Hjerm Hrd.).

Gebäude. Die romanische Kirche, die auf einem Moränehügel, hoch erhoben über der flachen Heideebene liegt, besteht aus Chor und Schiff aus Granitquadern auf Schrägkantsockeln. Die Rückmauern sind mit Feldsteine gemauert mit Ausnahme der Westseite der Triumphmauer, welche ebenfalls aus Granitquadern besteht, was darauf hinweist, dass der Chor längere Zeit allein gestanden hat. An der Südfassade bestetigt sich eine Pause in der Erbauung durch den Zusammenstoß von zwei Bauabschnitten, die vermuten lassen, dass die Steinkirche in Etappen eine hölzerne Vorgängerin am gleichen Ort ersetzte.

Die östlichen Giebeldreiecke von Chor und Schiff sind intakt und in die Rückmauer mit kleineren, vom Wasser abgescheuerten Stransteinen eingesetzt. Eine flachbogige Luke im Ostgiebel des Schiffes, welche die zwei Deckenabschnitte verbindet, stammt aus neuerer Zeit.

Von der romanischen Kirche sind nur wenige ursprüngliche Details bewahrt. Die verblendete

Fig. 58. Kirken set fra nord. Postkort o. 1900 i Møborg Lokalarkiv. – *Nordansicht der Kirche.*

Südtür sieht man als schwache Verstärkung im Mauerwerk, während die rechtwinklige Nordtür umgebaut ist. Dazu kommen zwei verblendete Fenster im Chor. Sowohl gegen Osten als auch gegen Norden sind die rundbogigen Fenstern jedoch als Nische in der Fassade bewahrt, was auch für das Nordfenster in der Rückmauer gilt. Die übrigen ursprünglichen Fenster verschwanden vermutlich um 1803, als die Kirche mit großen Lichtöffnungen mit Korbbogen versehen wurde.

Im Inneren steht der Chorbogen mit quadereingefassten Wangen, wurde jedoch im Spätmittelalter erweitert und mit eine Rundbogen von Ziegel versehen. In der Öffnung wurden jedoch ältere Kämpfergesimse wiederverwendet mit einem schwachen Relief aus stilisierten Palmetten. Im Inneren verfügen Chor und Schiff über eine flache Holzdecke, deren Balken mehrmals ausgewechselt wurden.

Im Spätmittelalter erhielt die Kirche einen Westturm, möglicherweise um 1509, wo die Glocke gegossen wurde. Die unteren Partien der Fassade bestehen aus wiederverwendeten Granitquadern, während das Oberteil und der größte Teil der Rückmauer aus rotem Ziegel in Mönchssteinform besteht, gelegt im Mönchsverband. Vor allem in der Rückmauer des Zwischenstockwerkes befinden sich auch bedeutende Mengen Feldstein.

Nach Einrichtung und Architektur ist der Turm nahe verwandt mit der Mehrzahl der zeitgenössischen Kirchtürme im nordwestlichen Teil von Stift Ribe, was insbesondere durch die Nord-Süd-gerichteten Giebeldreiecke des Satteldaches und die Verblendungsdekoration des nördlichen Giebeldreieckes zum Ausdruck kommt, welches aus einer geraden Anzahl Hochverblendungen erbaut wurde. Das Giebeldreieck war wahrscheinlich durch einen Kamm geschlossen, der auch das südliche Giebeldreieck gekrönt hatte, welches mit einer großen Kreuzblende verziert ist.

Der Zugang zu den zwei übrigen Stockwerken wird analog zur Mehrzahl der übrigen spätmittelalterlichen Türme der Umgebung durch eine Tür ermöglicht, die den Dachstuhl des Schiffes mit dem Zwischenstockwerk verbindet.

Ein †Kreuzarm an der Nordseite des Schiffes, um 1815 abgerissen, ist vermutlich auch spätmittelalterlich. Die verblendete Arkade, welche den Gebäudeabschnitt mit dem Schiff verband, ist in der Fassade des Schiffes sichtbar.

1610 wurde die Triumphwand südlich des Chorbogens durch eine hochsitzende Kanzel durchbrochen, und ein schmales Fenster daran wurde vermutlich gleichzeitig eingefügt. Ein Vorhaus vor der Nordtür stammt wahrscheinlich aus dem 19. Jahrhundert, doch wurde seither

mehrmals umgebaut, während eine undatierte und unzugängliche Krypte unter dem westlichen Abschnitt des Schiffes allein durch einen flachbogigen Ventilationsschacht an der Südmauer des Schiffes erkennbar ist.

Während das Turmdachwerk aus Kiefernholz und aus neuerer Zeit ist, ist die Konstruktion über Schiff und Chor primär aus Eiche und dendrochronologisch teils auf um 1433 mit Reparationen um 1473 und auf 1574 sowie teils auf um 1496 datiert.

Den Rechnungsbüchern zufolge wurde die Kirche etliche Male repariert, namentlich ist von Ausbesserungen des Mauerwerkes die Rede. Die letzten großen Restaurierungen fanden 1950-52 und 1975-78 statt, wo u.a. bedeutende Partien der quadergemauerten Fassaden umgesetzt wurden.

Inventar. Der älteste Inventargegenstand der Kirche ist eine romanische Granittaufe (Fig. 36); ein zeitgenössisches Fragment eines Taufbeckens aus Sandstein wurde jedoch erst in neuerer Zeit in die Kirche eingesetzt. Ein spätmittelaltlicher Tragpfahl (Fig. 42) unter der Kanzel, dendrochronologisch datiert auf um 1475, kann dahingegen von vornherein zur älteren Empore gehört haben. Von 1509 stammt die Kirchenglocke (Fig. 47), ausgeführt von dem Flensburger Glockengießer Peder Hansen und gestiftet von Frau Maren Lange von Nørre Holmgård.

Die Neuordnung des Kirchenraumes nach der Reformation folgt einem bekannten Muster: Man schaffte eine Taufschale (Fig. 38, vermutlich süddeutsch, von um 1550), einen Altar und eine Kanzel an (Fig. 25-28), die beiden letzteren sind jedoch erst 1586 und 1610-18 von lokalen Handwerkern hergestellt. Der Altar, wo möglicherweise ein älterer dreiflügeliger Altarschrank wiederverwendet wurde, war vermutlich als Schrift- oder Katechismusaltar mit Inschriften in den Seitenfeldern geformt, während das Hauptfeld mit einem niederländischen Alabasterrelief und (früher) einem vergoldeten Kruzifix geschmückt war, beides zusammen mit einem †Messgewand wurde von Sophie Bille gestiftet, ~ Malte Jensen Sehested von Nørre Holmgård. Ein Altarkelch und eine Patene wurden 1641 von dem Enkel des Paares, Mogens Clausen Sehested und seiner Ehefrau, Lisbeth Gyldenstierne, gestiftet. Diese stifteten auch eine vornehme ⋆Altardecke (Fig. 24), datiert auf 1640 und ein †Messgewand. Die Altarleuchter (Fig. 32) von 1653 sind jedoch die eigene Anschaffung der Kirche und wurden in Ribe gekauft. Die Kirche schaffte auch den ungewöhnlichen kegelförmigen ⋆Deckel des Taufbeckens an (Fig. 35), wohl 1654 angefertigt, und eine Kirchenkiste aus der gleichen Zeit (Fig. 44). In den Jahren 1662-63 wurde eine Empore im Westen angeschafft, die doch erst um 1872 ihre gemalte Apostelreihe erhielt und seit 1917 als Orgelempore verwendet wird (Fig. 45).

Der spätere Eigentümer des Hauptgutshofes der Gemeinde (erst seit 1731) sowie von Ulsund und Bækmark (seit 1706), Christian de Linde, stiftete 1715 eine Ausschmückung, die vermutlich in einer ⋆(†)Altarschranke verwendet wurde, während ein Klingelbeutel und ein ⋆Messgewand Geschenke von Dines Pedersen Dinesen sind, ebenfalls von Nørre Holmgård, und Ehefrau Cathrine Hedvig Hansen, jeweils von 1778 und 1788 (Fig. 34a-b, 43, 33a-b). Die jetzige Kirche ist besonders von zahlreichen Neuanschaffungen aus der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts und dem ganzen 20. Jahrhundert geprägt, siehe Fig. 30-31. Farblich ist die Einrichtung durch die Hauptrestaurierung von 1950-52 bestimmt, als Johannes Th. Madsen die wichtigsten Inventargegenstände neu ausstaffierte.

Grabmale. Die ältesten bewahrten Grabmale der Kirche stammen aus dem Zeitraum um 1585 - um 1612, und alle haben eine Verbindung zur Sehestedfamilie auf Nørre Holmgård. Zwei der insgesamt vier Monumente waren ursprünglich an der Wand in der †Grabkapelle des Geschlechtes im nördlichen †Kreuzarm (jf. s. 943) platziert, eines war eingemauert im Norden an der Triumphwand der westgewandten Fassade, während das letztere im Fußboden des Chores eingelassen war.

Am ältesten ist das Epitaph Nr. 1, um 1585 (Fig. 48-50), eine Wappentafel, aufgestellt von Malte Jensen Sehested für die Eltern und Großeltern, Malte Juel und Marine Lange Munk sowie Jens

Thomesen Sehested und Anne Juel. Besonders markant sind jedoch die großen Figurensteine (Epitaph Nr. 2-3, Fig. 48, 51-54), aufgestellt jeweils um 1587 und um 1612 für Malte Jensen und Ehefrau Sophie Bille sowie für Sohn und Schwiegertochter des Paares, Claus Maltesen Sehested und Anne Lykke. Der Stein für Malte Jensen und Sophie Bille kann dem Kreis von Gert van Groningen zugeordnet werden, während der jüngere Stein mit Arbeiten des Meisters von Kolding Claus Lauritzen verwandt ist. Ein jüngeres Pfarrerepitaph für Jens Mortensen und Ehefrau, welches Christen Jacobsen zugeschrieben wird, stammt von um 1695 (Epitaph Nr. 4, Fig. 55-56).